

= GRAFIKAI = SZEMLE

☞ HAVI FOLYÓIRAT ☞
A GRAFIKAI IPARÁGAK
SZÁMÁRA

== SZERKESZTI ==
TANAY JÓZSEF
== FŐMUNKATÁRS ==
NOVÁK LÁSZLÓ

POLYÓIRAT

184/184 125

SPITZ ADOLF

Könyvnyomdák Budapesten.

<p>I. kerület.</p> <p>Ádám Herman Krisztina-körút 77.</p> <p>M. kir. Államnyomda Nádor-tér 1.</p> <p>M. kir. tud. Egyetemi ny. Iskola-tér 3.</p>	<p>V. kerület (Lipótváros).</p> <p>Bendiner A. Arany János-utca 18.</p> <p>Bichler J. Kiskorona-u. 15.</p> <p>Budapesti h. é. v. nyomd. Lipót-körút 22.</p> <p>Czettel és Deutsch Bálvány-utca 12.</p> <p>Engel S. Zsigmond Kálmán-utca 1.</p> <p>Farkas Testvérek Nádor-utca 19.</p> <p>Hamburger és Birkholz Csáky-utca 13.</p> <p>Hungária-könyvnyomda Váci-körút 34.</p> <p>Kállal Ármin Bálvány-utca 18.</p> <p>Kálmán M. és Társa Vadász-utca 32.</p> <p>Kanitz C. és Flial Vadász-utca 26.</p> <p>Károlyi György Akadémia-u. 20.</p> <p>ifj. Kellner Ernő Csáky-utca 9.</p> <p>Kertész József Nádor-utca 28.</p> <p>Kollmann Fülöp Arany János-utca 34.</p> <p>Krausz Lajos Váci-körút 20.</p> <p>Krausz S. és társa Zoltán-utca 11.</p> <p>Légrády Testvérek Váci-körút 78.</p> <p>Lengyel Lipót Vadász-utca 35/a.</p> <p>Lőw Ede Váci-körút 80.</p> <p>Magyar Hírlap nyomd. Honvéd-utca 10.</p> <p>Magyar Sajtó könyvny. Nádor-utca 74.</p> <p>Márkus Samu Báthory-utca 20.</p> <p>M. k. postatakarékp. ny. Hold-utca 4.</p> <p>Munk és Balog Árpád-utca 12.</p> <p>Pallas Irod. és nyomd. r.-t. Kálmán-utca 2.</p> <p>Pesti Könyvnyomda- Részvénytársaság Hold-utca 7.</p> <p>Pesti Lloyd-társulat ny. Dorottya-utca 14.</p> <p>Pollák Elkán Nagykorona-utca 21.</p> <p>Schlesinger Vilmos Honvéd-utca 2.</p> <p>Thália-nyomda Pannonia-utca 6.</p>	<p>Bendtner Győző Oyár-utca 42.</p> <p>Berkovits János Teréz-körút 40-42.</p> <p>Biraucz és Társa Amazon-utca 6-8.</p> <p>Brett testvérek Szondy-utca.</p> <p>Breuer Mihály Lovag-utca 2.</p> <p>Bróza Ottó Váci-körút 17.</p> <p>Bruck és Társa Nagymező-utca 5.</p> <p>Budapesti Újságy. Szondy-utca 10.</p> <p>Eberle József és Társa Podmaniczky-utca 43.</p> <p>Európa, Irod. és ny. r.-t. Ó-utca 12.</p> <p>Express-nyomda Váci-körút 39.</p> <p>Fővárosi nyomda stb. r.-t. Podmaniczky-utca 39.</p> <p>Fried és Krakauer Lázár-utca 15.</p> <p>Fuchs Samu Teréz-körút 43.</p> <p>Gergely Miksa Lázár-utca 2.</p> <p>„Globus“ Aradi-utca 8.</p> <p>Glücksellg M. Hunyady-tér 7.</p> <p>Goldschmidt Testv. Révay-utca 1.</p> <p>Gutenberg-nyomda Király-utca 10.</p> <p>Herrman Ignác Szerecsen-utca 20.</p> <p>Hornyánszky Viktor cs. és kir. udv. könyvny. Aradi-utca 14.</p> <p>Kápolnai Adolf Oyár-utca 23.</p> <p>Kaufmann, Woitltz és tea Vörösmarty-utca 52.</p> <p>Korvin Testvérek Révay-utca 14.</p> <p>Kunoss Vilmos és Flia Teréz-körút 38.</p> <p>Löbl Dávid és Flia Nagymező-utca 26.</p> <p>M. á. v. menetjegy-ny. Csengery-utca 33.</p> <p>Minerva ny. (tal. Gansl Sz.) Szerecsen-utca 7/9.</p> <p>Muskát Miksa Szondy-utca 4.</p> <p>Orsz. közp. köza. ny. r.-t. Váci-körút 01.</p> <p>Pollacek Mór Podmaniczky-utca.</p> <p>Posner K. Lajos és Flia Csengery-utca 31.</p> <p>Radó Izor Szerecsen-utca 13.</p> <p>Radó Vilmos Ó-utca 2.</p> <p>Rigler József Ede r.-t. Rózsa-utca 55.</p>	<p>Rózsa Iz. Podmaniczky-utca.</p> <p>Schmelcz Izidor Izabella-utca 70.</p> <p>Schmidl Sándor Szerecsen-utca 6.</p> <p>Schwartz Testvérek Podmaniczky-utca 35.</p> <p>Singer Lipót Ó-utca 15.</p> <p>Székely Viktor Ó-utca 15.</p> <p>Wellez Béla Uj-utca 37.</p>	<p>Világosság Dohány-u.- és Nyár-utca sarkán.</p> <p>Vészi Gerzson Wesselényi-utca 27.</p> <p>Wieinger József Wesselényi-utca 30.</p> <p>Zeisler M. István-tér 17.</p>
<p>II. kerület (Viziváros).</p> <p>Bagó M. és Flia Ponty-utca 4.</p> <p>Goldberger Ignác Fő-utca 23.</p> <p>Helser Jaroslav Várkert-rakpart 1.</p> <p>Müller K. (Münster K.) Albrecht-út 3-5.</p>			<p>VII. (Erzsébetváros).</p> <p>Árpád kö- és könyvny. Valero-utca 9.</p> <p>Athenaeum Ir. ny. r.-t. Kerepesi-út 54.</p> <p>Bárd Jakab Almásy-utca 5.</p> <p>Biró Albert Klauzál-utca 35.</p> <p>Elek Lipót Kertész-utca 20.</p> <p>Erzsébetvárosi könyvny. Dohány-utca 29.</p> <p>Flechner Á. és flia Csömöri-út 13.</p> <p>Galltzenstein H. Kertész-utca 25.</p> <p>Gara Mór Károly-körút 3.</p> <p>Gelléri és Székely Kerepesi-út 34.</p> <p>Gross és Grünhut Jósika-utca.</p> <p>Grünwald Ödön Wesselényi-utca 4.</p> <p>Hedvig Imre Wesselényi-utca 9.</p> <p>Hedvig S. Dohány-utca 12.</p> <p>Kellner Gerson Csányi-utca 13.</p> <p>Krammer és Erhardt Csömöri-út 28.</p> <p>Löbl Mór Király-utca 27.</p> <p>Löblovitz Zsigmond Csömöri-út 78.</p> <p>Lusztig Mór Kertész-utca 37.</p> <p>Markovits és Gara Rombach-utca 10.</p> <p>Mermelstein Fülöp Wesselényi-utca 11.</p> <p>Nagel István Vörösmarty-utca 14.</p> <p>Neuwald Illés Dohány-utca 44.</p> <p>Pannonia-nyomda Rombach-utca 8.</p> <p>Propper Leó Erzsébet-körút 35.</p> <p>Reform-nyomda (Weisz Á.) Rombach-utca 5.</p> <p>Reich Ármin Dohány-utca 84.</p> <p>Roth Mór és Társa Kertész-utca 23.</p> <p>Spatz Henrik Dob-utca 55.</p> <p>Stern Péter Kazinczy-utca 35.</p>	<p>VIII. ker. (Józsefváros)</p> <p>Anglo-nyomda Baross-utca 47.</p> <p>Budapesti Hírlap nyomd. Rökk-Szilárd-utca 4.</p> <p>A Nap uja.-váll. nyomd. Rökk-Szilárd-utca 9.</p> <p>Corvina-nyomda Baross-utca 4.</p> <p>Özv. Fried Ignacné József-utca 24.</p> <p>Fritz Ármin József-körút 9.</p> <p>Hell I. Ede Luther-utca 4.</p> <p>Klein Vilmos Kerepesi-út 73.</p> <p>Kohn Simon József-körút 10.</p> <p>Kossuth Lajos-nyomda Tisza Kálmán-tér 6.</p> <p>Könyvnyomdászok Szak- köre tanfolyamának kiegészítő nyomdája Tavasmező-utca 15.</p> <p>Lipinszky és társa Nap-utca 19.</p> <p>Otthon-nyomda Mária-utca 42.</p> <p>Réval és Salamon Üllői-út 18.</p> <p>Rózsa Kálmán és Neje Szentkirályi-utca 30.</p> <p>Spitzer Márk Békkocsis- és Német-utca sarkán.</p> <p>Stephanem ny. Szentkirályi-utca 28a.</p> <p>Szent László-nyomda Rökk Szilárd-utca 28.</p> <p>Nemzetközi könyvny. Kőfaragó-utca 10.</p> <p>Uránia-nyomda Mária-utca 11.</p> <p>Weissenberg Ármin József-körút 16.</p>
<p>III. kerület (Ó-Buda).</p> <p>Bartalits Imre Remete-hegy.</p> <p>Bleher Ignác Kiskorona-utca 15.</p> <p>Wimmer Márton Sertőző-utca 10.</p>				
<p>IV. kerület (Belváros).</p> <p>Barcza József Váci-utca 66.</p> <p>Buschmann Ferenc Koronaherceg-utca 8.</p> <p>Franklin-Társulat magy. Irod. Int. és könyvny. Egyetem-utca 4. és Vármege-utca 11-13.</p> <p>Goszler Gyula Aranykéz-utca 1.</p> <p>Langer Ede és Flia Zeibárus-utca 1.</p> <p>M. kir. posta- és táv. ny. Főposta-épület.</p> <p>Mercur kö- és könyvny. Királyi Pál-utca 9.</p> <p>Nagy Sándor Papnövelde-utca 8.</p> <p>Id. Poldini Ede és Társa Irányi-utca 1.</p> <p>Quitner József Károly-körút, központi város ház.</p> <p>Róth József Ujvilág-utca 6.</p> <p>Sűsz Dávid Fővám-tér 5.</p> <p>Székesfővárosi házi ny. Központi város ház.</p> <p>Várnai Fülöp Régi posta-utca 9.</p> <p>Vasziljevits Péter Molnár-utca 5.</p> <p>Victorla-nyomda Váci-utca 37.</p> <p>Wodianer F. és Flial Sarkantyús-utca 3.</p>	<p>VI. ker. (Terézváros).</p> <p>Adler Mór Laudon-utca 6.</p> <p>Andal Gyula Szondy-utca 11.</p>			<p>IX. ker. (Ferencváros).</p> <p>Engelmann Mór Vámház-körút 15.</p> <p>Harsány Emil Lónyay-utca 7.</p> <p>Mezei és Panker Soroksári-utca 4.</p> <p>Mészaki Ir. és ny. r. t. Soroksári-utca 5.</p> <p>Pátia-nyomda r.-t. Üllői-út 25.</p>
<p>X. kerület (Kőbánya).</p> <p>Első kőbányai könyvny. Jászberényi-út 1.</p> <p>Merendiák Károly Liget-tér 4.</p>				

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-
HIVATAL
Budapest V, Hold-utca 7

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR
Egész évre 4 kor., fél évre 2 kor.
Egyes szám ára 40 fillér

Szaktanfolyamunk záróünnepélye.

Május 14-én volt az utolsó előadás szaktanfolyamunkon és közvetlenül ezt követőleg a Szakkör elnöke berekesztette az 1904/5-iki tanévet.

A berekesztő előadásra a Szakkör elnöksége meghívta a kereskedelmi miniszterium iparoktatási ügyosztályát, melynek részéről az ügyosztály vezetője: *Péterffy Lajos* miniszteri osztálytanácsos úr személyesen jelent meg. Meghívást kapott a kő- és könyvnyomdafőnökök egyesülete is, mely azonban nem képviseltette magát. Vendégeink valának azonban az órás- és mechanikai szakiskola igazgatója: *Szegedy Árpád* úr, továbbá dr. *Légrády Ottó* könyvnyomdatulajdonos úr és *Nádor Lajos* úr, a Magyar Gutenbergház cég főnöke, kívülök számos szakköri tag és érdeklődő szaktárs. Jelen voltak továbbá az előadók legtöbbje és a hallgatók teljes számban.

Tíz óra után *Tanay József* elnök a felolvasó asztalhoz ült és felolvasta a magyarországi könyvnyomtatás történetéről szóló értekezést, melyet *Novák László* közreműködésével állított össze. A terjedelmes felolvasást a szépszámú közönség nagy tetszéssel fogadta.

Közvetlen ezután ugyancsak a Szakkör elnöke megtartotta a tanfolyamot berekesztő beszédét, mely következőként hangzott:

*Mélyen tisztelt vendégeink!
Kedves szaktársak!*

A mint előadásom elején is már megemlítettem, a mai nappal bezáródik a Szakkör által fentartott ezen továbbképző tanfolyam 1904/5-iki szorgalmi éve, s így engedjék meg nekem, mint a Szakkör ez idő szerinti elnökének, hogy egy rövid visszapillantást tegyek szaktanfolyamunk most záródó tanévére.

A tanfolyam egyik legfelkészettebb vezetője, *Novák László* szaktársunk, annak idején cikkezvén a megnyitás küszöbén álló szaktanfolyamról, a következőket mondja: „Tanfolyamunk a kényszerűség szülötte. A rohamos fejlődés és tömérdek találmány rengeteg kiterjedésűvé tette a sokszorosító iparok birodalmát s ezek egyetlen ágazata, a könyvnyomtatás is egész emberöltőre terjedő szorgalmas elméleti és gyakorlati tanulásra adhat alkalmat. Mindennek dacára ipari kiképzésünk — részben a mind divatosabbá váló munkamegosztás, részben pedig inasaink szaktanításának tökéletes elhanyagolása következtében — egyre hiányosabbnak mutatkozik. Mind

súlyosabban érezzük, hogy a magyar könyvnyomtatás sem a nyers technika dolgában, sem az iparművészeti irányban való nemesülés tekintetében nem tart lépést a gyorsabban fejlődő angol, német és francia nyomdászattal. Nincsen olyan szakiskolánk, mely a munkamegosztás káros hatásának ellensúlyozásául melegebb érdeklődést keltene a nyomdászemberben a tulajdon mestersége iránt.“

Amilyen tisztán és nyíltan van ezen pár sorban a helyzet vázolva, annyira éreznünk kell annak igazságát.

A tanfolyamot meg kellett csinálnunk, mert ez egy általános, nagy közszükségletet képez; és azt is érezzük, hogy még fejleszteni kell tanfolyamunkat, fejleszteni addig, amíg vele azt a célt, melyet magunk elé tűztünk, elérjük.

A magas miniszterium előzékenysége és támogatása lehetővé tette, hogy mult évi szeptember 18-án, e vendégszerető hajlékban megnyissuk tanfolyamunkat; azóta szorgalmasan folyt a munka, különösen lelkesítőleg hatott azonban előadókra és hallgatókra egyaránt, az a körülmény, hogy a grafikai mesterséggel kapcsolatos gyárak és vállalkozások lehetővé tették kísérleti nyomdánk felszerelését. A nagylelkű adakozók, akik oly szíves készséggel teljesítették kérésünket, a következők: a Wörner-cég, a Carmine-cég, Első magyar betűöntőde, Fischer és Mika cég, Nádor Lajos úr, Ganz és Társa cég, Brendler & Söhne cég, Kurzweil J. és Társa cég, Schöntag Gyula úr. Fogadják e helyről is hálás köszönetünket nagylelkűségükért.

Előadókként egész csoport lelkes szaktársunk és egy az iparművészet terén széles tudású szakírónk működött közre.

Az első előadást *Novák László* tartotta „A grafikai iparágak általános áttekintése“ címen. Előadtak azután szakadatlan láncolatban A könyvnyomtatás általános áttekintéséről *Nádor Lajos* úr; A könyvnyomtató és a nyelvtan témáról *Morócz Jenő*; A könyvnyomtatás mint iparművészetéről *Lyka Károly* úr, a Művészet szerkesztője; A mesterszedő szabályairól *Grócz Ernő*; A modern könyvszedésről *Augenfeld Miksa*; A táblázatszedésről *Darvas Adolf*; A könyvnyomtató betűről ifj. *Aigner Antal*; A könyvnyomtató kész díszítményeiről *Löwy Salamon*; A mesterszedésbeli irányzatokról *Butkovszky Bertalan*; A könyvnyomtatás feltalálásáról *Novák László*; A papírosról *Salamon József* nyomdatulajdonos úr; A betűöntés köréből címen *Novák József*; A gyorsajtó története és fejlődéséről *Fuchs Zsigmond*.

A vázlatkészítés és a szedés gyakorlati oktatását Mitterszky József vezetése alatt a következők végezték: ifj. Aigner Antal, Butkovszky Bertalan, Brinner József, Kún Kornél, Löwy Salamon, Müller Ignác, Novák Alajos, Novák László, Prüner Arnold, Spitz Adolf, Stefáni József, Stalla Márton, Szauer Adolf. A kísérleti nyomásokat Bauer Henrik gépmester szakértésünk végezte.

Ezen keretben a következő témák lettek tárgyalva: a névjegy; a céget hirdető kártyák; a levélfej; meghívók és hasonló nyomtatványok; számlák, memorandumok, körlevelek s hasonló nyomtatványok; a könyvcim.

A vasárnapi előadások első felét mindenkor a rajzoktatás foglalta el, amelyet Harsány Lajos okleveles rajztanár úr vezetett a tőle már megszokott nagy lelkesedéssel és szakavatottsággal.

Ezekből látjuk, igen tisztelt uraim, hogy tanfolyamunk, amely az idén csak a kezdet kezdetén volt, már elég szép működési kört talált arra nézve, hogy hallgatóink szakismereteit fejleszthessük.

Ami már most a hallgatók részéről tapasztalt kitaratást és szorgalmat illeti, erről határozottan elismerőleg kell nyilatkoznom, mert az eddigi kísérletekhez képest az ideai tanfolyam nagy haladást tüntet fel; ezen haladás előmozdításában különben jelentékeny része van a tanfolyam gazdájának Novák Lászlónak, aki szüntelenül jelen lévén, szigorúan ellenőrizte a tanfolyam-látogatók pontos megjelenését.

Hallgatóink száma eredetileg 45 volt; többet helyszűke miatt nem vehettünk fel; és ezeknek legnagyobb része lelkesen kitaratott a tanév végéig, szorgalmukkal reményt nyujtva a jövőre nézve.

Így, szorgalmas munkálkodás között végére jutottunk a tanévnek és most már leszűrhetjük magunknak a nyert gyakorlati tapasztalatokat. Ezek legelső sorban azt mutatják, hogy égető szükségünk van a szakoktatásra, hogy továbbá megvan bennünk az intellektuális erő az oktatók személyét, és az ambíció a tanulni vágyókat illetően.

Megvan tehát minden tényező arra nézve, hogy a megkezdett úton minden erővel előre haladhassunk.

Én nem kétlem, hogy a magas kormány, a fővárosi nyomdafőnökök egyesülete be fogják látni törekvéseink általános hasznosságát és nem fognak késni bennünket hathatós támogatásaikban részesíteni.

Mi, a magyar nyomdaipar munkásai, szívesen visszük bele e szép és nemes munkába teljes odaadásunkat, minden tudásunkat; szívesen fogjuk szabad időnket áldozni, hogy minél nagyobb eredményt érhessünk el; egy irányban — anyagiakban — azonban gyengék vagyunk, és itt apellálunk azokra a tényezőkre, akik-

nek nemes hivatásuk bennünket a közjóra, a nyomdaipar fejlesztésére irányított törekvéseinkben segíteni.

Mielőtt végeznék, bátorodom t. vendégeinknek figyelmét felhívni, hogy e tanévi működésünk eredményének szerény jeleit s mellette kísérleti nyomdánkat ezúttal közszemlére bocsátjuk, méltóztassanak ezt mint egy kezdő intézmény megnyilvánulását tekinteni és rájuk a kritikát ilyen mértékben alkalmazni.

Most pedig köszönetet mondok a magas kereskedelemügyi miniszteriumnak a céljainknak szolgáló helyiségek kegyes átengedéseért; ez intézet igen tisztelt igazgatójának mint igazán szeretetre méltó és előzékeny házi gazdának; még egyszer a kísérleti nyomda felszerelését lehetővé tett vállalatok és azok lelkes képviselőinek, végül pedig a tiszteletreméltó, buzgó előadói karnak. Kedves hallgatóink a jelenben és a jövőben is öröklük vegyenek példát a kitartásban, szorgalomban és lelkesedésben, és akkor egy szép, fejlődésteljes jövő, egy mihamarább hatalmas fejlődésnek örvendő magyar nyomdaipar jegyében és reményében zárhatom le az 1904/5-iki tanévet, azzal a reményteljes üdvözzel, hogy *viszontlátásra ősszel, a további tanulásra, haladásra, minél többen, minél lelkesebben!*

A beszédet a jelenvoltak élénk éljenzéssel és tapsal fogadták, ezután pedig a kiállított szépszámú rajz- és tervezet-gyűjteményt szemlélték meg, ugyszintén a kísérleti nyomdát is; előbbieknel *Harsány Lajos* rajztanár, utóbbinál *Novák László*, a szaktanfolyam vezetője szolgálván magyarázattal és felvilágosításokkal.

A kereskedelmi miniszterium képviselője fölöttébb meg volt lepetve az eredmény által és abbéli csodálkozásának több ízben adott kifejezést, hogy minden külső támogatás nélkül ilyen sikereket tudunk felmutatni.

Részünkről mindenesetre örülünk a felsőbb helyről jövő elismerésnek, de ezt mi kénytelenek leszünk már legközelebb pengő pénzre váltani, mert ha tudjuk, hogy ezidei szaktanfolyamunk költsége megközelíti a másfélezer koronát, számolnunk kell azzal, hogy csak úgy folytathatjuk és fejleszthetjük sikeresen megkezdett munkánkat, ha a kormány és a főnöktisztület részéről a legközelebbi jövőben hathatós anyagi támogatásban részesülünk. Amint tudjuk, az erre vezető lépések megtételére a Szakkör választmányára már utasította is az elnökséget és reméljük, hogy e lépéseket a legszebb siker fogja koronázni.

nemcsak a szakadási hosszúságot, hanem egyszerűs mind a megnyúlás mértékét is meghatározza. A legjobb fajta papiros szakadási hosszúsága 6000 méter; a legrosszabbé, a napilapok papirosáé mintegy 380 méter.

A szakadási hosszúságot különben két irányban mérik a papiroson; az egyik az úgynevezett hosszvagy szaladási irány, vagyis az a helyzet, amelyben a papiros gyártásakor a gépen átvonult, a másik pedig a papirosnak az előbbihez képest harántos iránya, az úgynevezett szélességi irány. Hosszanti irányban sokkalta magasabb számot mutat a szakadási hossz, mint szélességi irányban.

A szaladási és szélességi irányt könnyű szerrel megtudhatjuk, ha kerek lapocskát vágunk ki a papirosból, s vízbe téve, újra megszáritjuk. Amely irányban a papiros két széle fölünkörödik, az a papiros szélességi iránya.

A gyürési próba abból áll, hogy a papirost kétszer-háromszor alaposan összegyűrjük, s aztán olyanformán dörgölgetjük, mint ahogy a mosónő a fehérneműt szokta. Abból, hogy e gyürés és dörgölés következtében előbb vagy utóbb keletkeznek lyukacsok a papiroson: meglehetősen biztossággal következtethetünk a papiros silányabb vagy tartósabb voltára.

A papiros hamutartalmát úgy tudják meg, hogy egy négyzetméternyi papirost elégetnek, s a megmaradt hamut egyszerűen lemérik. A lenrongyból készült papiros után kevés, a cellulózból készült után több, a fából való után pedig legtöbb a hamu-maradvány.

A papirosvizsgáló intézetek a papirost tartóssága és egyéb tulajdonságai szerint különböző osztályokba sorozzák. Nálunk például Rejtő tanár osztályozása szerint az I. osztályba a föltétlenül famentes, kitűnően nyújtható, legjobb minőségű papiros tartozik, az olyan, amelyből egyebek között az állami értékpapirosok, bankjegyek stb. készülnek. A II. osztályú papiros is kiválóan tartós; olyan okmányokhoz való, amelyeknek emberöltőkig épen kell maradniuk. A III. osztályba a famentes előadói, a IV-ikbe a szintén famentes, de már csekélyebb gyürési ellenállással bíró miniszterpapiros tartozik. Az V. osztályba számítják a famentes, vagy csekély mennyiségű fával készült finomabb levélpapirost, a VI-ikba a fogalmazói papirost és így tovább.

A papiros megvizsgálása dolgában többnyire a magunk tudására és tapasztalataira vagyunk utalva, mert hiszen a sürgősebb munkák papirosát csak nem küldhetjük nyomtatás előtt a papirosvizsgáló intézethez. Vannak magunknak is olyan praktikáink, amelyek segédelmével megközelítő pontossággal határozhatjuk meg valamely papirosnak az anyagát és minőségét.

Megtapintva a papirost, konstatáljuk, hogy milyen annak a fölülete: simított, félig simított avagy simi-

atlan-e. Keresztülnevezve a világhosságnak fordított papiroson, ha azt tisztának, egyenletesnek látjuk: famentes papirossal van dolgunk. Ha piszkos színű foltok, felhőzetek mutatkoznak benne: a faanyag teszi. Hogy faanyag dolgában milyen minőségű papirossal van dolgunk: úgy tudjuk meg, hogy először is beszakítjuk a papirost. A jó papiros nehezebben, a rossz könnyebben szakad. A jónak szakadási fölülete réteges, hosszú szálak állanak ki belőle; a rossz papiros meglehetősen egyenesen szakad. A papiros egy részét behajtva s lesimitva, s aztán ide-oda hajtogatva, az — ha rosszabb minőségű — egykettőre leválik, úgyszólván letörik a többitől. Összegyűrve a silányabb papirost: lyukacsossá lesz, aminek az az oka, hogy a benne foglalt földes pótlóanyag itt-ott kihull belőle.

Az enyvezettség fokát arról állapíthatjuk meg, hogy tintába mártott tollal vastag vonást húzunk végig rajta. Enyvezetlen papiroson rövid idő alatt széjjelfut a tinta; kevésbé enyvezetten talán nem fut ugyan széjjel, de a hátulsó lapjára mégis csak átverődik; jól enyvezetten sem az egyik, sem a másik jelenséget nem látjuk. Jól enyvezett papiros szélét megnyalazva: lassan tűnik el róla a nedvesség; az enyvezetlen papiros mohón issza azt be. A krétázott papiros — illetőleg a rajta levő krétaréteg — szintén gyorsan szívja föl a nedvességet, még akkor is, ha az alapját tevő papiros különben kitűnően meg van enyvezve. Ennek az oka az, hogy a fölületén levő krétába nem igen lehet sok enyv tenni.

A krétázott papirosnál igen fontos a kellő enyvezettség fok, mert különben tömörebb festékkel való nyomtatás közben könnyen megeshetik, hogy a krétaréteg lepattog a papirosáról.

Az enyvezéssel azt érik el, hogy az enyv leköti a szálakat, s így a papiros szívóképesége csökken. Tisztán írási célokra tehát a jól enyvezett papiros alkalmasabb. Van különben növényi (gyanta, keményítő) és állati anyagból készült enyv. Az utóbbi jelentékenyen előmozdítja a papiros tartósságát, s ezért a legjobb minőségű papirosfajtáknak állati enyvezésűeknek kell lenniök.

A papiroskereskedők bizonyos méretű papirosokat rendszerint raktáron tartanak, s ezért gyakorta halljuk azt a kifejezést, hogy raktári nagyság. E méreteket a magyar és osztrák papirosgyárosok a következőképpen állapították meg: 0-ás nagyság: 32/42 cm.; 2-es 35/43 cm.; 3-as: 36/44 cm. (a 2-es és 3-as nagyságban csak részvények stb. nyomtatására alkalmas igen finom meritett papirost tartanak raktáron, könyvpapiros ilyen méretben nincs); 4-es: 40/50 cm.; 5-ös: 42/52 cm.; 8-as: 47/60 cm.; 10-es: 50/70 cm.; 11-es: 54/76 cm.; 12-es 58/84 cm. (de csak a közönségesebb nyomtató-papirosnál, famentes és jobb fajta papirosnál a 12-es nagyság

60/87 cm.); 13-as : 63/95 cm. A nyomdászok szükségletét azonban e méretek nem mindig elégték ki, s ezért rászorították a papiroskereskedőket a dupla méretű papirosok tartására is. A dupla 10-es például 70/100 cm.

A papiros súlya fontos dolog a megrendeléskor. Tegyük föl, hogy valami könyvünkhöz kis darab papirost kapunk mintául. A súlyát úgy tudjuk meg, hogy 10 cm²-t kivágunk belőle, lemérjük s aztán átszámítjuk négyzetméterre. Így aztán egykettőre megtudjuk, hogy például 60×80 cm.-es olyan papirost kell rendelnünk, amelynek m²-e 50 grammot nyom.

Ha valamely megrendelt munkánkhoz raktári papirost választunk : sokszor nem kerülhetjük ki, hogy az ívek kisebb-nagyobb része levágás következtében kárba ne vesszen. Ezért — ha elegendő időnk van hozzá — közvetlenül a papirosgyárban rendeljük azt meg. Megrendeléskor először is a minőséget határozzuk meg (pl. : I., II. stb. osztályú, famentes, avagy fával telített legyen-e ?), aztán a színárnyalatot (ehhez mintát küldünk), majd a súlyt (négyzetlaponként hány gramm, vagy rizsmánként hány méterenként hány gramm, vagy növényi nyíló ?), az enyvezés módját (állati, vagy növényi enyvezésű, kevésbé vagy jól, avagy nagyon jól enyvezett legyen-e ?), a csomagolás módját (ívekben vagy tekercsben küldjék-e a papirost ? ha tekercsben, milyen legyen annak a szélessége pl. a 13-as nagyságnál : 63 vagy 95 centiméter-e ? az ívekben küldendő papiros 100-ával, 250-ével vagy 500-ával legyen-e csomagolva ?), a szállítási határidőt (rendszerint 4 hét a minimum, de ha sok dolga van a gyárosnak, 6—8 hétnél kevesebbre szóló szállítást nem igen fogad el), s az egyéb követelményeket (recés, simított stb. legyen-e ?). Adhatunk simítási mintát is. Ha kényesebb három- meg négy színnyomatok vagy litográfiák nyomtatásáról van szó : esetleg előírhatjuk, hogy szélén is szatinálják a papirost. Így az esetleges megnyulása egyenletesebb lesz.

Mert a papiros igen nagy mértékben higroszkópikus. Ha a száraz gépteremből nedves pincébe visszük, a levegőbeli nedvességet mohón magába szívja s így rövid negyedóra alatt már több százalékkal is nehezebbé lehet. Vastagszik, meg nyúlik is ilyenkor, de nem egyenletesen. A megnyulás néha 6—7 millimétert is kitesz egy méter hosszú papirosnál. Ha az efféle megnyulás színes nyomtatás közben történik : akkor bizony oda van a regiszter. Nagyon fontos tehát, hogy a papirost mindig egyforma hőmérsékű és nedvességtartalmú helyen tartsuk.

Nyomtató-papiros dolgában olcsóbb és efemer értékű nyomtatványokhoz többnyire fatartalmú papirost használunk föl. Különböznél akkor nyomtathatunk jól a papirosra, ha az puha, kevésbé meg van enyvezve és ezért nem is túlságosan szívó. Az

agyonszatinált, tömör papiros sem jó, mert kicsiny a szívó fölülete. A most szélénben használt félig simított papiros a szemnek jó, de a betűnek már kevésbé, mert az erős nyomás következtében rontja ezt. Különösen a cellulózból való papirosnál tapasztalható ez, amely keményebb a fasejtből valónál. Teljesen simítatlan papirosra nem igen lehet nyomtatni, hacsak nem nyirkosítjuk meg azt, úgy mint régente általánosan tették.

Fametszetek, vonalas cinkklisék nyomtatására a félig enyvezett, tehát nem túlságosan kemény papiros a legjobb. Autotípiákhoz azonban kromó- vagy pedig úgynevezett műnyomó-papirost kell használnunk. A kettő között az a különbség, hogy a kromópapirosnak csak az egyik oldala van kréta-réteggel bevonva, a műnyomó-papirosnál pedig mind a kettő. Mind a kettő már a kréta-rétegenél fogva is puha fölületű, a festéket, firnászt jól fölszívja. A kromópapirosnál jól látjuk magát a papirost, tehát a minőségének a meghatározása is könnyű ; a műnyomópapirosnak azonban mindkét lapját fedi a kréta-réteg, s így nehezebben is bírálhatjuk meg az alatta levő papirost. A hajtogatási próba ad még legbiztosabb eredményt : ha rossz a papiros, könnyen török.

Szatin-papirosnak a tükörfényes kromó-papirost nevezik. A reá való nyomtatás roppant bajos dolog ; a festék sehogy sem akarja fogni.

Másoló-nyomtatásra szánt papirosunknak — bár irunk is rája — nem szabad túlságosan enyvezettnek lennie, mert különben a glicerines festéket nem tudja fölszívni.

A rotációs gépek által földolgozott ujságpapirosnál arra ügyeljünk, hogy az szimmetrikus csavarású legyen. Ha a papirostekercs közepén szorul a papiros, a két szélén pedig lazábban áll : biztos, hogy nyomtatás közben szakadozni fog. Az ujságpapiroson különben gyakorta villamosságot is észlelünk : rátapad a vashengerekre s ennek következtében tépődik. A villamosságot különben még gyártás közben szedi magába a papiros. Úgy segíthetünk e bajon, hogy nedves levegőre tesszük, illetőleg a helyiség pallóját gyakorta locsolgatjuk.

Rézmetszetekhez való papirosról ha szó van : legjobb a kitűnő anyagból készült, jóformán teljesen enyvezetlen papiros. A nyomtatási procedura kívánja meg az efafta papiros lehető legnagyobb mértékű puhaságát. A művészi litográfiákhoz is igen finom papiros kell. Műlapokhoz általában az úgynevezett kínai papiros a legalkalmasabb, amely igen vékony, s a nyomtatással egyidejűleg ragasztódik valamely vastagabb papirosra. A kínai papirost, amely különben is a legszeleesebb szakadási fölületet adja valamennyi papirosfajta között : nem enyvvel enyvezik, hanem mindössze csak igen csekély mennyiségű keményítőt adnak hozzá.

A kótapapirosnak enyvezetlennek kell lennie s a

gyűrésí próbát jól állania, mert sokat hajtogatják. Sokan még azt a követelményt is fűzik hozzá, hogy hajtogatás közben ne ropogjon. Ezt különben legfőképpen azzal érik el, hogy nem enyvezik a papirost, s így az puha marad.

A csomagoló-papirosok anyaga lehet durva, de általában bizonyos szívóssággal kell bírniok. A superior-papirost főképpen cellulózból állítják elő, valamint a Havanna-papirost is, amely mindkét oldalán simított. A közönséges barna csomagolóknak Patent-papiros a neve. Különösen nagy szívósságúnak kell lennie a szerszámok csomagolására szánt papirosnak; ezért rendszerint kötélmaradékokból készítik, amivel azt érik el, hogy a papiros ugyan egy csöppet sem szép, de annál tartósabb.

Előfordulhatnak néha nyomtatás közben olyan aprólékos kellemetlenségeink is, amelyekért általában a gépmestert szokás felelőssé tenni, jóllehet ő sokszor igazán nem tehet a dolgról. Például valami ív nyomtatásakor a külső nyomás tökéletesen simán, kifogástalanul történik; a belső nyomással azonban, bár ugyanazon a gépen, ugyanolyan festékkel és ugyanoly hőmérsék mellett akarjuk végezni: sehogy sem boldogulunk. A galiba oka ilyenkor többnyire az, hogy a papiros két oldalát nem egyformán simították.

A papirosgyárban sokszor nem történik pontos szögben a papiros vágása, ami különben nem is csoda, hiszen az az óriási papiros-gép nem végezhet absolute pontos munkát. De még a méretek sem

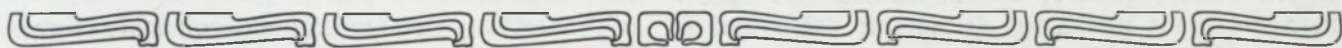
mindig pontosak; a nagyobb íveknél néha fél centiméternyi különbséget is látunk (pl. 63/95 helyett 63/95^{1/2} cm.).

Gyakran árnyalatbeli különbséget is látunk a papiros két oldalán. Ennek is jobbra a simítás egyenetlensége az oka.

A papiroson hébe-korban látható kicsiny lyukak onnan származnak, hogy a fának köszörűkő segédmélvel való koptatásakor homokszemek kerülnek az anyagba, s később aztán — jobbra a kalanderezés idején — kihullanak a már egészen kész papirosból.

A közvetlenül a gyárban rendelt papiros szállítása dolgában vannak a papiroskereskedelemnek bizonyos usance-ai, amelyeket a nyomdásznak mindenesetre nem árt tudnia. Legfontosabbak ezek közül azok, amelyek a megrendelt és szállított papiros között való mennyiségbeli különbözetre vonatkoznak. A mennyiségbeli különbözet lehet 500—1000 rizsmányi rendelésnél 15%, 1000—5000 rizsmánál 10%, 5000 rizsmán fölül 5%. Ha például 400 rizsmát rendelünk s a gyár 408-at szállít: át kell vennünk az egészet.

Súly tekintetében is jelentékeny néha az eltérés a rendelt és a szállított papiros között. Sokszor előfordul, hogy például 50 kilós papirost rendelünk, s 49·5 kilósat, vagy 50·3 kilósat kapunk helyette. A kereskedelmi szokás ilyenkor az, hogy a többletért nem adunk megtérítést, a kevesebbet árát azonban lehúzzuk.

Előfizetési felhívás a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1906-iki évfolyamára.

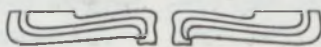
Évkönyvünk huszonegyedik kötete jelenik meg november elején. Ezzel is az a célunk, ami a tavalyival volt: hű tükröt akarunk véle adni a magyar grafikai ipar fejlettségéről s egyszersmind hasznos szaktechnikai olvasmányokkal szolgálni a mestersége iránt behatóbban érdeklődő nyomdász-embernek. A mellett az elmúlt esztendő hűségese krónikása is lesz Évkönyvünk: ami technikai és iparművészeti fontosabb kérdés újabb főltszinre került: nem mulasztjuk el a megismertetését. Munkatársaink egyénisége biztosítja a tipográfiai kérdések megvilágításának az alapos voltát: vérbeli szakember valamennyi, aki töviről-hegyire ismeri a maga mesterségét, s kellően meg tudja becsülni az időnként mutatkozó áramlatok jelentőségét.

Most készülő Évkönyvünkkel hatalmas lépést teszünk előre. Alakját megnagyobbítjuk, kis negyedrétnyi nagyságban fog megjelenni. Tartalmát bővebbre szabjuk, s még szigorúbban megválogatjuk a közleményeit, mint tavaly. A szép és tanulságos műmellékletek egész seregét akarjuk bemutatni benne, s szemléltető ábrák,

illusztrációk sokasága tekintetében is igyeckszünk a tavalyi kötetet fölülmúlni. A könyv elkészítését különben Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája vállalta magára, aminek a pusztta megemlézése is kész kezesség előttünk, szakemberek előtt arra nézve, hogy pompás, a maga nemében páratlan díszművet kapunk az ősszel kézhez.

Az Évkönyv megnagyobbításának természetes következménye, hogy az árát némi csekély összeggel föl emeljük. Aki azonban julius haváig Szakkörünkbe beiratkozik, s tagsági illetékeit rendszeren fizeti: ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Az előfizetési ár különben helyben 1 korona 70 fillér, vidéken portómentes küldéssel 2 korona, amely összeg augusztus hó közepéig 20 filléres heti részletekben is letörleszthető. Megjelenés után 2 korona lesz az Évkönyv ára (vidéken 2 korona 30 fillér). Gyűjtőknek minden eladott és kifizetett tíz példány után egy tiszteletpéldányt adunk.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából: *Novák László*, szerkesztő.

Az általános betű-vonalról.

(Folyt. és vége.)

Amikor a Genzsch és Heyse-öntöde az általános betűvonal-szisztémáját nyilvánosságra hozta, úgy a szakörök, mint a szaklapok behatóan foglalkoztak vele s mindenütt örömmel üdvözölték a nyomdászat ez újabb technikai előnyét.

Mint minden új dolognak azonban, úgy ennek is akadtak ellenzői, főképpen a betű-öntödék körében, mert bizony ennek bevezetése rájuk bizonyos áldozatokat ró. De kifogásolták azért is, mivel több öntödének saját rendszerű — az ajánlott egységéstől eltérő — szisztémája van, amelyet újjal felcserélni nem igen áll érdekükben.

Ezen szaklapokban is szellőztetett viták nem-sokára döntés alá kerültek, amennyiben a német könyvnyomdatulajdonosok egyesülete bizottságot küldött ki, amelynek feladatává tétetett, hogy a betűvonal-kérdést tanulmányozza s ennek eredményeképp javaslatot terjesszen az egyesület elé, hogy az melyik szisztémát ajánlja az általános bevezetésre.

E kiküldött bizottság, mely *Krais Félix, Neumann Todor* és *Förster Hermann* kiváló német szakemberekből állott, felszólította valamennyi öntödét, hogy betűvonal-szisztémáikat terjesszék a Zwickauban tartandó ülés elé.

Ugyanekkor azonban, függetlenül a könyvnyomdatulajdonosok bizottságától, a német betűöntöde-tulajdonosok gyűlése is napirendjére tűzte a betűvonal-kérdést. E gyűlésre a Berlin-kerületi öntödék egyesülete és a Schelter és Giesecke-öntöde küldöttye és a Schelter és Giesecke-öntöde leírását. A Genzsch és Heyse-öntöde, azon indokolással, hogy ő elbírálás céljából már a könyvnyomdatulajdonosok bizottsága céljából már a könyvnyomdatulajdonosok bizottsága elé terjesztette szisztémáját, ide azt nem küldötte be.

Ezen Frankfurtban tartott gyűlés eredménye az lett, hogy a jelenlevő betűöntöde-tulajdonosok az úgynevezett „berlini szisztémát” fogadták el az ennél hasonlíthatatlanul jobb és praktikusabb értékű Schelter és Giesecke-félel szemben és pedig főképp abból a szempontból indulva ki, hogy *annak a bevezetése kerül a legkevésbébe.*

Belátva azonban, hogy ezzel még a kérdést végleg nem rendezték, kiküldtek egy bizottságot annak bővebb tanulmányozására.

A német könyvnyomdatulajdonosok egyesületének bizottsága úgy a Schelter és Giesecke-féle, mint az úgynevezett „berlini szisztémát”, nemkülönben a Genzsch és Heyse-féle „általános betűvonal-szisztémát” beható tanulmányozás alá vette s ennek eredményeképp kimondotta, hogy az egyesület közgyűlésén a Genzsch és Heyse-féle szisztémát fogja ajánlani.

Ennek alapján a nyomdatulajdonosok egyesületének közgyűlése határozatilag kimondotta, hogy a Genzsch és Heyse-féle „általános betűvonal-sziszté-

mát” bevezetés céljából valamennyi német öntödének ajánlja, sőt azt követeli.

Bár nem érdektelen, de mindenesetre hosszadalmas volna, ha a két előbb említett betűvonal-szisztémát is részleteiben ismertetni akarnám, de ez nem is szükséges föltétlenül, mivel különösen a Schelter-féle majdnem azonos a Genzsch és Heyse-féle szisztémával.

A „berlini szisztémára” csak az a megjegyzésem van, hogy annak megállapításánál sokkal inkább voltak tekintettel az egyes öntödék érdekeire, mint a célra, s így nem is alkothattak egészen kifogástalan munkát.

A Schelter és Giesecke-féle szisztéma legnagyobb-részt egyezik a Genzsch és Heyse-féle szisztémával. Vannak ugyan az egyes betűtesteknél némi eltérések, ezek azonban oly természetűek, hogy kölcsönös engedékenységgel szanálhatók.

Legnagyobb ellentétet a kettő között az képezi, hogy míg a Genzsch és Heyse-féle szisztéma tekintettel van a betű mellé állított finom vonalra, a Schelter és Giesecke-féle ezt mellőzi s csak arra szorítkozik, hogy a betűvonal a betűtest aljától szisztematikus távolságra legyen. Ez azonban értékéből mit sem von le, mivel egyébként értékes és a kivitelre nagyobbbrészt alkalmas munka.

* * *

Az elmúlt télen, amikor e cikkem egy felolvasás tárgyául szolgált nekem a Könyvnyomdászok Szakköre egy havi ülésén, még nem reméltem, hogy ily rövid idő alatt a kérdés annyira megérjen, mint ahogyan megérett.

Akkor én is, mint mindenki, aki e kérdéssel behatóbban foglalkozott, azt ajánlottam, amit német kollegáink is ajánlottak, s ez az volt, hogy az öntödét minden alkalommal és minden úton-módon buzdítani kell, hogy a kérdést minden mellétekintet nélkül dülőre juttassák.

A német nyomdatulajdonosok egyesülete határozott állásfoglalásának köszönhető az, hogy a betűvonal kérdése ma már nem kérdés, hanem tény.

Ugyanis 1904 november 29-én Lipcsében a német nyomdatulajdonosok bizottsága s majdnem az összes (33) német betűöntöde tulajdonosai, illetve képviselői részvételével gyűlést tartottak, hogy a különféle ily tárgyú ajánlatok között levő eltéréseket kiegyenlítsék s a kérdés így egyöntetű befejezést nyerjen.

Ez sikerültnek mondható, amennyiben megállapított egy egységes betűvonal a 6—96 pontos betűk számára, és pedig külön a normális képű betűk és külön a mai modern nagyobb képű betűk számára.

A betűvonal megállapított távolságát a betűtest alsó szélétől a következő táblázat mutatja:

Betűtest pontokban	Alsó távolság	
	normális képű betűknél, pontokban	nagyobb képű
6	1 ^{1/2}	—
7	2	1 ^{1/2}
8	2	—
9	2 ^{1/2}	2
10	2 ^{1/2}	—
12	3	—
14	3	—
16	4	—
20	4	—
24	6	5
28	6	5
32	8	6
36	8	6
42	10	8
48	12	8
54	12	10
60	14	10
66	16	12
72	18	12
84	20	14
96	24	16

Az ekkép megállapított betűvonal-szisztéma hivatalos neve: „*német normális betűvonal-szisztéma*“ s az összes jelenlevő betűöntőde-tulajdonosok elfogadták azt; a két fő ajánlattevő a Schelter és Giesecke és a Genzsch és Heyse-öntődék is. Ez utóbbi azonban a 10 pontos betűk vonalba állítását illetően fentartotta hozzájárulását azzal az indoklással, hogy ehhez neki a német nyomdatulajdonosok hozzájárulását kell bevárnia, mivel a jelenlegi megállapodás a 10 pontos betűknél eltér 1/2 ponttal az általa eddig követett szisztémától, amelyet tudvalevőleg a nyomdatulajdonosok egyesülete elfogadott,

s amely szerint az ily nagyságú betűket eddig öntötte és szállította.

A finom vonalnak *mértékül* való kimondását eljuttatták azzal az indoklással, hogy a finom vonal képe sem minden öntődében egyforma, azonban az elfogadott szisztéma szerint a vonal a betűvel minden nehézség nélkül vonalba hozható, úgy hogy a szemnek elég pontosan vonalban áll.

A fraktur betűk vonalba állítását illetően, különösen a nagyobb fajtáknál, az úgynevezett lipcsei *optikai* eljárás fogadtatott el, ami abból áll, hogy a fraktur betűt ugyanolyan testű antiqua mmHH betűk között próbálják ki és állítják feljebb, vagy lejjebb, amint azt a jó ízlés s a fraktur betű alsó szárának élesebb vagy tompább vágása megkívánja.

***

Nem hiányzik már most más a „*német normális betűvonal-szisztéma*“ bevezetéséhez, mint hogy a német nyomdatulajdonosok egyesülete is hozzájáruljon a tervezetthez.

Reméljük, hogy ez is hamarosan meglesz, dacára annak, hogy az új betűvonal-szisztéma az egyesület által elfogadott Genzsch-féle szisztémának egyik sarkalatos pontját figyelmen kívül hagyja, ami pedig már azért is nagy vitát fog provokálni, mivel az angol és amerikai úgynevezett „Standard-vonal“ is a finom vonalnak mértékül való alkalmazásából indul ki; s tudvalevőleg e szisztéma kipróbált jó, s minden tekintetben bevált.

E hozzájárulás után vegyük ki mi is részünket a dologból — ha utólag is — s követeljük rendelkezéseinknél úgy a hazai, mint a külföldi betűöntődéktől annak egyöntetű bevezetését, hogy teljesülésbe menjen már végre a nyomdászat azon régi óhajta, *hogy betűink egyetlen szisztéma, egyetlen magasság és egyetlen betűvonal alapján öntessenek.*
Löwy Salamon.

Az inaskérdés.

Kétségtelen, hogy a társadalom egyik legfőbb gondját, de egyszersmind vitális létkérdését, a szociális probléma megoldása képezi. Mondhatjuk, hogy az, ami az emberiségnek a szociális kérdés: az az egyes szakok érdekeltjeinek az inaskérdés. Párhuzamot vonva e kettő között, megállapíthatjuk, hogy mindkettő a fejlődést, az előrehaladást, az életet jelenti. Tőlünk függ, hogy ezeknek feltartóztathatlan haladását a helyes mederbe irányítsuk.

Bennünket azonban e lap hasábjain csak az utóbbi, tudniillik az inaskérdés érdekel, következésképpen csak ennek némi megvilágítása helyén való.

Inaskérdés! Sajnos, még sokan vannak olyanok, kik e fontos kérdést olybá veszik, mintha az egy-

szerűsége miatt szóra sem volna érdemes. Úgy a legközelebbi érdekeltek egy része, mint az állam azon tényezői, kik hivatva volnának törvényhozási úton az inaskérdés némi, ha már nem teljes, szabályozását végrehajtani, hihetetlenül elzárkóztak ama jogos kívánalmakkal szemben, melyeket egyes szakok segédei oly sokszor és oly hangosan hirdetnek és kérnek. Vigaszul szolgál azonban az a körülmény, hogy mindinkább ritkul azon államok száma, amelyek ezzel a fontos szociális kérdéssel ne foglalkoznának és ennek sikeres megoldására ne törekednének.

Mindezt elmondjuk azért, mert újra megszapordik azon államok sora, ahol az inaskérdés tör-

vényhozási úton szabályoztatik. Ez az állam, amely a helyes ösvényre lépett, a velünk szövetséges Ausztria. És ez részünkre némi biztatás lehet arra nézve, hogy nemsokára talán Magyarország is követni fogja a jó példát.

Az osztrák kormány ugyanis, eleget téve e kérdés körül hangoztatott ama rengeteg sok és jogos kívánalomnak, a birodalmi gyűlésnek törvényjavaslatot nyújtott be az ipartörvény keretében az inas-kérdés szabályozásáról — bizonyoságot téve oly irányban, hogy némi szociálpolitikai érzelme is van.

Úgy nagyjában véleményünk oda irányul, hogy az osztrák kormány javaslata kezdetnek elég jó és kielégítőnek mondható. Fontosabb rendelkezései nagy behatással lesznek az ipari szakok viszonyaira.

Szerintünk két rendelkezésnek van különös fontossága. Mind a kettő hivatva van arra, hogy az inaskérdésben bizonyos rendezett, egészséges alapot teremtsenek.

Az egyik az *inastartási jog megvonása*. Hamarjában el sem képzelhetjük, hogy mennyi bajnak és visszaélésnek leszen kerékkötője e szakasz. Többek között — és ez a legfontosabb — elvonatik a mestertől az inastartási jog akkor is, ha az inas végvizsgálója alkalmával gyenge szakképzettségűnek bizonyul, és ha ennek — és ez a legtöbb esetben így van — a mester az oka.

E rendelkezés szelleme az, hogy az inas legyen átadva igazi hivatásának: a szak elsajátításának, még pedig teljes mértékben. Mert ha az illető mester más egyébre is használja az inasát, szinte bizonyos, hogy annak szakképzettsége nem lesz tökéletes, aminek pedig — mint már fentebb említésre került — az lesz a következménye, hogy a mesternek az inastartást megtiltják. Ettől pedig minden egyes mester saját jól felfogott érdekében nagyon is óvakodni fog, és ha saját érdekét ez irányban szem előtt tartja, kénytelen inasát az őt megillető szakoktatásban kellőképpen és teljesen részesíteni.

Ennek nagy hatását maga az ipar előnyösen fogja érezni. Mert e rendelkezés betartása megteremti az alapját annak, hogy csakis jó, szakképzett munkások teremtsék. Hogy ez mit jelent általában, milyen gyökeres, de előnyös változást von majd maga után: bővebben fejtegetni fölösleges.

Inasskála-felállításról (a segédek arányában) is rendelkezik a kormány tervezete, ami roppant nagy haladást jelent. Igaz ugyan, hogy e rendelkezésnek az az árnyoldala, hogy nem mondható minden szakra nézve kötelezőnek. A dolog ugyanis úgy

áll, hogy inasskála csak akkor állítatik fel a kereskedelemügyi miniszter által, ha azt egy bizonyos szak a maga részére kéri, azonban — és ez biztat — az illető szak érdekeltjeinek véleményezése alapján.

Ez ugyanis nem sok, de az a körülmény, hogy elvileg az inasfelvétel szabályozását elismerik, ha egyelőre csak csekély, de mégis eredményt jelent, különösen akkor, ha tudjuk, hogy e téren teljes anarkia uralkodik.

E rendelkezés hivatva van az egyes szakok munkaerő-túlprodukciónak bizonyos keretekbe szorítani, ami nemzetgazdasági szempontból mindenképpen előnyös perspektívát nyújt. A munkadíjak épségbentartása, azoknak igazságos és időszerű fokozódása és sok egyéb ennek a következménye, amit éppen a nyomdászoknak bővebben magyarázni szükséges-telen.

Továbbá tartalmaz még a tervezet apró, de fontos rendelkezéseket. Kitér az inasvizsgákra, melyeknek vizsgáló bizottsága felerészben az ipartestület tagjai, felerészben a segédek kiküldöttjei. Gondot fordít még a szakképzettségen kívül az inas értelmiségére és annak iskolai előmenetelére, olyképpen, hogy az inas tanulási ideje félévvel meghosszabbítható, ha saját hibája következtében megfelelő iskolai tanulási eredményt nem mutat fel. Hasonló rendelkezések képezik még a törvényjavaslatot, amelyeknek az a céljuk, hogy az inaskérdés megoldásához vezessenek.

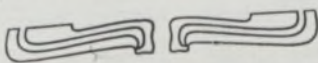
Mindebből kiviláglik, hogy Ausztria kormánya, Anglia, Franciaország, Németország, szóval az összes kulturállamok példáját követve, e fontos kérdés terén mondhatni jó munkát végez. Szinte irigyelhetjük az osztrák ipari világot, ha összehasonlítjuk a mi helyzetünkkel.

Nálunk Magyarországon már egy évtizede vajúdik az ipartörvény revíziója, melyen belül az inaskérdést is lehetséges volna rendezni. Úgy látszik azonban, hogy ennek megvalósulása még most is a távol jövő zenéje.

Mindazonáltal, hogy nálunk Magyarországon az inaskérdés fentebb említett kulturállamok mintájára törvényhozási úton szánva nincsen, a magyar nyomdászág azért büszkén elmondhatja, hogy minden külső segítség nélkül, önerejéből igenis rendezte némileg a maga szakában e fontos kérdést.

Törekedjünk arra, hogy az önerőnkkel alkotott vívmányt föntartsuk, megerősítsük, alapját sziklaszilárdan és viszonyainkhoz képest fejlesszük!

Kondor Bernát.

A szedőgépes munka.*

A gépszedés.

Amiről két-három évtizeddel ezelőtt csak gúnyos mosollyal beszéltünk, amit lehetetlennek és utópiának tartottunk, azt a nyomtató-mesterség sok ágában ma már gyakorlatilag kipróbáltuk, hasznosítottuk és nem egy ujtásról, találmányról el kell ismernünk, hogy a gyakorlatban bevált, bár egyik-másikról nem is mondhatjuk azt, hogy minden nehézség, akadály nélkül folytatható vele a munka.

Ilyen találmány a szedőgép, mely már több fővárosi nyomdában évek óta alkalmazásban van s úgy tudjuk, nemsokára egy-két vidéki városba is diadalmasan be fog vonulni. E cikkben csak a gépnél alkalmazott szedőről óhajtok egyet-mást elmondani, hogy abból a szaktársak meggyőződjenek arról, hogy nem mindenki lehet jó gépszedő, ha a szerény mellett különben meg is felel az illető.

Az első és fő feltétel, hogy a szedő teljesen ismerje az ortográfiát. Áll ez különösen olyan gépszedőnél, ki soröntő gép mellett dolgozik. Hiszen tudjuk — különösen napi lapoknál — a legképtelebb kéziratokat kapja a szedő s az izgalmas, gyors munka, mely a gép mellett hatványozottabb mértékben kívántatik meg, sokszor nem is adja meg a fizikai időt arra, hogy a szedő elég lelkiismeretesen tudjon dolgozni. Innen van az, hogy napi lapjainkban sokszor látunk két betűt átvinni elválasztásoknál, 8—10 elválasztást közvetlenül egymásután, kezdő soroknál egyszer több, máskor kevesebb a bekezdés, sőt láttunk olyan eseteket is, mikor számokat választott el a szedő! Tehát az első feltétel, hogy a szedő tisztában legyen az ortográfiával. Másodszor jó szedőnek kell lennie, hogy a gépszedésnél a legelemibb és sarkalatos tipográfiai szabályokat tartsa be, s hogy ne forduljanak elő olyan esetek, mint amilyeneket fentebb megemlítettem. Mert akármit szedünk: ponyvairodalmat vagy klaszikus művet, kereskedelmi vagy reklámyomtatványt, napi vagy heti lapot, verskötetet vagy monografikus művet, mindig kell hogy tekintettel legyünk azokra a tipográfiai szabályokra, melyek nélkül tisztességes munka el sem képzelhető.

A gépszedőnek nem szabad ideges, izgatott ter-

mészetű embernek lennie, mivel a gép mellett való munka még inkább tönkreteszi idegeit s maga a munkafolyamat is olyan, hogy feltétlenül nyugodt, higgadt gondolkodást kíván meg a szedőtől. Nem is említve, hogy a kapkodó gépszedő mennyiségileg és minőségileg sem tud annyi és olyan jó szedést előállítani, mint amennyi tőle joggal megkívánható. A nyugodt, higgadt gépszedő előbb észreveszi az akadályokat, melyek a szedés alkalmával a gép konstrukciójában mutatkoznak. Mert hiában van a szedőgépeknél mehanikus: ha a szedő nincs tisztában a gép konstrukciójával, tömérdek nehézséggel fog dolgozni s minduntalan kénytelen lesz igénybe venni a „mindeneken segíteni tudó“ mehanikust. Ez idővesztéssel jár s ha a szedőnek nincs is ebből anyagi kára, mégis minden gépszedő büszkén szereti hirdetni, hogy „ma óránként kivágtam az 5000 betűt“. Tehát az idővesztés inkább erkölcsi kárt okoz. S ha ez effektív értékben nem is fejezhető ki, mégis minden gépszedő legalább arra törekszik, hogy elérje a jelen árszabályban előirt minimális mennyiséget, mivel ha állandóan kevesebb az eredmény, hát a főnök mással cseréli föl a gépszedőt s akkor — a kenyér mindenek előtt — jövedelme megcsappan, keresete kevesebb lesz.

(Folytatjuk.)

Glück Béla.

„Dyotype“ kombinált sor- és betűszedő gép.

Ez a vaskollegák legújabbika. Francia laptársunkban, a Courrier du Livre-ben a következőket olvasuk róla:

Egy a könyvnyomtató minden igényét teljesen kielégítő új szedőgép fog két-három hónap múlva a géppiacon megjelenni. A neve „Dyotype“, munkaképességét óránként 8000 betűre teszik, s tetszés szerint önthetünk majd véle sorokat meg egyes betűket is. A föltalálóját Pinel-nek hívják, a gépet magát pedig a hirneves francia géptechnikus Derriey gyárában készítik.

Pinel „Dyotype“-je ama szedőgépek közé tartozik, amelyeket az jellemez, hogy a billentyűnyomogatás következtében papiros-szalag lyukasztódik át, s e perforált papiros-szalag nyomán az öntés aztán automatikusan történik.

A billentyűs rész nagyon egyszerű, s csak 43 billentyű van rajta; mindamellett nem kevesebb mint 267 különböző betűjegy perforálható vele a papiros-szalagba.

Mielőtt valamely sor befejeződne, csöngetyűjel figyelmezteti a szedőt a kizárásra; ez egy emeltyű megnyomásával történik. A sorokat különben tetszés szerinti hosszúságúra szedhetjük a „Dyotype“-gépen, s a sorok közben meg is oszthatók, úgy hogy táblázatszedés is könnyű szerrel előállítható rajta.

* E rovatban a gépszedésre vonatkozó újdonságokat, a gépszedésben előforduló hátrányokat és előnyöket, hibákat, nehézségeket tárgyaljuk majd. Felkérjük gépszedő szaktársainkat, sziveskedjenek gépszedésbeli tapasztalataikat velünk közölni. Esetleges kérdésekre szívesen adjuk meg a kimerítő választ. Vitás esetekben lapunkban felhívást intézünk a gépszedő szaktársakhoz, s kérjük őket, hogy ilyen esetekben tudásukkal, tapasztalataikkal működjenek közre szakunk ez ágának ismertetéséhez, hogy itt is elérjük a mai nap minden gépszedőtől megkívánt tájékozódottságot. Tekintettel arra, hogy körülbelül 250—300 szaktársunk ért már a gépszedéshez, szolgálatot véltünk tenni olvasóinknak e rovat megnyitásával, mivel — hiába tagadnók — bizonyos nyomdászati ágakban (mint a hirlap- és egyéb tömör szedésnél) részben a gépé a jövő.

A billentyűs szerkezet nagy előnye, hogy a perforálással egyidejűleg a papiros-szalag alatt a sor szövege csak úgy lenyomtatható, mint akármelyik írógépen.

A „Dyotype“ nevet azért kapta az új szedőgép, mert egyidejűleg kétféle betűfajta szedhető rajta. Az egyes betűket öntő szedőgépekkel szemben ez kettős előnyt biztosít a gépnek: a működésbeli tempó felénnyel rövidebb s kevesebb benne a fennakadás. Az egyes alkotó részek elhelyezése olyan, hogy a matricák útja a lehető legrövidebb; csakis ez teszi lehetővé az óránkénti 8000-betűs eredményt.

Elektromosság vagy sűrített levegő nem szükséges a gép működtetéséhez; a szalag lecsavarodása mehanikusan szabályozza az összes mozgásokat; ha valami okból ez a szalag elszakad: a gép is tüstént megáll. Jókora, s különösen újságok előállításakor igen fontos előny az is, hogy a perforált szalag a szedés megkezdésével egyidejűleg kerül az öntőgépbe. A papiros-szalagokat megőrizve, sok esetben fölöslegessé válik a stereotipálás.

Az öntőkészüléket, hogy a hibás betűk öntését

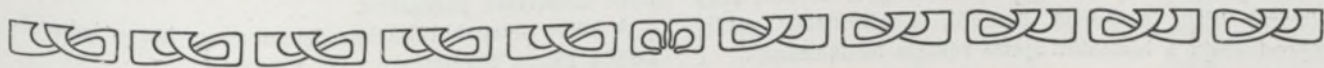
elkerülhessék, kiváló gonddal szerkesztették meg s egyszersmind a fölösleges fém okozta kellemetlenségek megakadályozásáról is gondoskodtak. A két matrica-tartó mindegyikében 300—300 matrica van; az összesen 600-at tevő matricákból tehát bőven telik antiquára, kurzívrá, félkövér betűre stb. A matricák nagy száma továbbá lehetővé teszi, hogy bárminő nyelvű szedést is szedjünk a gépen. A betűk illetőleg matricák vonalban-állítását századrész milliméternyire szabályozták.

A matrica-tartók percnyi idő alatt kicserélhetők. A sorok ritkítása tetszés szerint történik, s a kizáródarabok a szükséghez képest magasabbakra vagy alacsonyabbakra is önthetők.

A fémnek az öntőműszerbe való juttatása szintén automatikusan történik.

A gépnek egy olyan szerkezete is van még, amelynek segedelmével a sor betűi és záródarabjai anynyira összepréselhetők, hogy az egész egyetlen öntött sor gyanánt kezelhető.

Ennyit ír az új gépről francia laptársunk. Hogy miképpen állja meg majd helyét a gyakorlatban az új vaskollega: arról korai volna még beszélni.

A messzeségbe való fotografálás.

A kéziratok, rajzok, képek messzeségbe való fotografálására irányuló kísérletek több mint ötven esztendőre vezethetők vissza, s bár gyakorta hallhattunk már egyet-mást a kérdés szerencsés megoldásáról, gyakorlati értékű telautográfiai eljárást idáig senkinek sem sikerült föltalálnia. Csak egyetlen ilyen tökéletesen kielégítő eljárásra volna szükségünk, s valószínűleg egymást érnék a megbízhatóbbnál megbízhatóbb távfotográfiai és fak-szimile-telegrafálási módok, csakúgy mint annak idején az elektromos szikra segedelmével való közönséges telegrafálás föltalálása százával szülte a javító, tökéletesítő találmányokat.

Az eddig némi eredménnyel kecsegtető telautográfiai találmányok majd mind a szelénnek, ennek természetben ritkán előforduló s a fénysugarakra a természetben érdekesen reagáló fémes anyagnak a felhasználásán alapulnak. Ruhmer németországi professzor igen tanulságos értekezést írt nemrégiben róla. A telautográfiában az első dolog manapság az úgynevezett szelénsejtek előállítása. A kénhez hasonló fémeket e végből megolvasztják s aztán valami drótrugóval körülcsvart, tűzálló anyagot vonnak be vele. A kész szelénsejtet elektromos vezetékkel kapcsolva össze, kitűnik amaz érdekes tulajdonsága, amely miatt nagy jövő állhat előtte: az ugyanis, hogy megvilágítva igen nagy, sötétben azonban csak elenyészően csekély az elektromosságot vezető

képessége. A szelénsejtek fény iránt való érzékenysége különben nem egyforma; vannak úgynevezett „kemény“ és „lágy“ sejtek. Némely sejt például gyöngye fényhatásra hatalmasan reagál, de erősebb fényhatással szemben már restebbül viselkedik. Más sejteknél ismét ellenkező tulajdonságokat látunk.

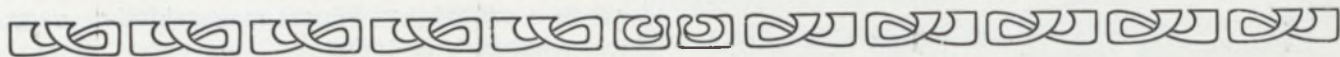
A müncheni Korn professzor is ilyen szelénsejteket használ telautográfjánál, s legutóbb München és Nürnberg közt tett képtelegrafálási kísérleteivel igen szép eredményeket is ért el. Ma még az eljárása természetesen nagyon bonyolódott. A fotografíát átlátszó filmből idézik elő s a fényforrás meg a szelénsejt között álló üveghengerre csavarják. Lassú, csigavonalas forgás közben négyzetmilliméteres mozdulatokkal vonul el aztán a kép az egyetlen finom sugárra korlátozott fényforrás előtt. Az elektromos áramot így a fénysugártól izgatott szelénsejt megváltoztatgatja, s e változások a vezeték végében levő Tesla-féle indukciós cső fényrezgéseiben tükröződnek vissza. Hogy aztán hogyan koncentrálják ezeket a fényhatásokat s miképpen vezetgetik át szép sorrendben végül a fényérző papirosra: bajos volna megmondanunk, mert éppen ebben rejtőzik a föltaláló legfőbb titka. A Korn-féle egész eljárás mintegy fél óráig tart, s ezért ma még eléggé hosszadalmas és unalmas, s bár a korábbi telautográfiai rendszerekhez képest rendkívül nagy

haladást jelent, a praktikus életben való használhatóságra mindmostanáig éppenséggel nem érett meg egészen.

Ennél még érdekesebbek a drótnélküli faksimile-távíratozásra irányuló kísérletek, amelyeknek eddigi eredményét most mutatták be a berlini Urania-színházban. Egy Cerebotani nevű olasz fizikus foglalkozik ennek a nagy jelentőségű eszmének a megvalósításával. Az ő találmánya sem érett ugyan meg még arra, hogy gyakorlatias hasznát vehessük, de máris igen szép reményekkel kecsegtet. A találmány rendkívül komplikált részleteinek ismerteté-

sére nem vállalkozhatunk, de talán elég, ha pusztán az alapelvét mondjuk meg egy-két szóval. Ez pedig, röviden szólva, nem egyéb, mint hogy az indukciós karikák egy bizonyos rendszerének segédelmével végtelen változatú elektromos hullámok állíthatók elő s küldhetők nagyobb távolságokra, hogy ott grafikus módon megrögzíttessenek. Ha az olasz fizikusnak ez a találmánya a maga egészében sikerül s a képeknek drót nélkül való megtávíratozása tényleg lehetővé válik, méltán nevezhetjük találmányát a modern kor egyik legnagyobb technikai csodájának.

Kritikai megjegyzések.

Egy díszműről.

Nálunk rendszerint minden irodalmi műnek a bírálata úgy végződik, hogy „a könyv külső kiállítása pedig dicséretére válik a készítő nyomdásznak“.

Ezen dicséretet rendkívül bőkezűen osztogatják és persze egy cseppel sem tulajdonítanak neki több fontosságot, mint amennyivel bír.

Akit pedig érint, az vagy elpirul szégyenletében, vagy kövérré hizik a jóleső érzettől. Legtöbbször pedig reprodukálja a bírálatot újabb reklám-hirdetésénél.

„Az Ujság“ kiadóhivatala husvétii ajándékkép olyan kötetet hozott forgalomba előfizetőinek, amely — csak a külsejével foglalkozván itten — sokkal komolyabb bírálatot érdemel, semhogy egyszerűen rámondjuk, hogy kiállítójának dicséretére válik. Annál inkább, mert az Athenaeum állította elő, amely intézet túl van azon, hogy ilyen dicséretre pályázzon.

A kötet olyan kiállításban jelent meg, hogy igényelhetjük tőle a tökéletesre való törekvést.

— Hogyan hívják magyarul a cikádát? —

— Kabócának. —

— Fogtam a parton egy szép kabócát. Akkora, mint egy hősincér. —

— Jól van, de most ne fecsegy. —

Valami éles cirpelés, már inkább fülhasító sercegés járja át a templomot. Olyanféle gyűlöletes nész, mintha kicsorbult baltát köszörülne valaki. Az egész ájtatos gyülekezet haragos pillantásokat vet felénk, a pap is megfordul az oltár mellett, az arca rákvörös a felháborodástól. Oldalba taszítom a gyereket. —

— Mit művelsz, boldogtalan? —

— Nem én, hanem a kabóca... A zsebemben van, egy gyufaskatulyában... —

Az árva bogár a maga nyelvén dicsérte teremtőjét. —

— Azonnal kiviszed a templomból! —

A fiú kioson. A gyors elégtétel, melyet a megbotránkozott hívőknek adtunk, láthatólag megengesztelte szívüket. Békülékenyen mosolyogtak felénk, mintha azt akarnák mondani: Hjah, ilyenek a gyerekek! —

A zivatar előbb ért véget mint a szent mise, és nekünk feltűnt, hogy a jelenlevő férfiakon egyszerre valami különös türelmetlenség vett erőt. Összesugtak, majd csapatosan kiosontak a templomból. Végül már csak egy pár öreg asszonynak és nekünk misézett a pap. De az emésztő és titokzatos türelmetlenség, mely az embereket valami ismeretlen hely felé vonzotta, láthatólag hatalmába kerítette a tisztelendő urat is. A mise lázas tempóban vágatott az Ite missa est felé. —

A fiatal urat és Cézárt a kikötőben láttuk viszont. A móló feketéllett a horgászó

SAS ÉS BAUER, BUDAPEST

A MŰRZTHALI PAPIRGYÁRAK
MAGYARORSZÁGI RAKTÁRA ÉS
0 0 0 0 KÉPVISELETE. 0 0 0 0

Legnagyobb raktár amerikai és német műnyomó-
illusztráció- és glaccé-papírokból.
0 0 TELEFON 25—20. SZÁM. 0 0

WÖRNER J. ÉS TÁRSA TELEFON:
14-69. SZÁM.

MALOMÉPÍTÉSZETI :::
VÁLLALAT, GÉPGYÁR
ÉS VASÖNTÖDE :::::

BUDAPESTEN

Cheque-számla a Magyar Keresk. Banknál
(lipótvárosi fiók).

Távíratí cím: WÖRNER GÉPGYÁRA.

BUDAPEST,
VI, Terež-körút 36.

Budapest, 190

Melléklet a Grafikai Szemle 1905. évi május
havi füzetehez. Szekésgyakorlatok a Könyv-
nyomdászok Szakköre tanfolyamának kísér-
leti nyomdájából — Nyomtatott Wörner J. és
Társaság gőrszékelyi az Első Magyar Beti-
öntöde Reszvenyvárság betűvel, Fischer és
Miksa díszítő durablatival, Carnitine H. Kasz és
Ehinger féle festékével, Sas és Bauer cég
papírására

És mit kell látnunk ?

A roppant költségesen előállított kötetet megszeccsiózták s a kolumnáknak négyszögűsítése végett elől-hátul minden ki-bekezdést úgynevezett sortöltőkkel kacskaringóztak tele. Úgy azonban, hogy amikor maguk is érezték, hogy sok lenne a cafrang: nem mentek végig vele a soron. Hogy pedig demonstrálják, hogy a szabad irány milyen szabadságot biztosít, sok helyütt rövid sornál végig kacskaringózták, hosszú sornál pedig — ahol félannyi ilyen díztelen díszítő anyag kellett volna — elunottan fele úton félbe hagyták.

Párbeszédés, rövid lélekzetű mondatoknál igen szépen veszi ki aztán magát az, ha minden 4—5 ciceróra terjedő szöveg előtt 3 ciceró cifraság van és utána megint 25—30 ciceró ilyen. Különösen szép, ha hol a szereplők szólnak, hol meg a szerző és így tehát hol mínusz szakítja meg az egyformaságot, hol meg az általában kompakt verzálisokkal kezdett sorokban e félkövér kezdőbetűk prózás szövegnél úgy festenek, mintha anagrammákkal verssel volna dolgunk.

Ezek a kiemelő szerepre szánt verzálisok még azért is szót érdemelnek, mert betűképük kisebb, mint a szövegbetű rendes kezdőbetűi, s így lent rövidebb annál: ami szakértőre ugyancsak más hatást tesz, mint aminőre szánya volt.

Kárbaveszett fáradság azonban ezek alkalmazása azért is, mert a laikus észre sem fogja venni, hogy ez más betű. Sőt egyik-másik gyengébb szaktárs is azt fogja hinni, hogy az csak „bundásabb” a többinél.

A pazar kivitelű többszínnyomású képek pedig csak részben vannak beragasztva a megfelelő helyekre és sok helyütt úgy, hogy keskenyebbek a helyüket jelző vonalaknál és ép úgy ezen vonalak foglalják le érdeklődésünket, miként a szövegnél nem tudunk a buta kacskaringóktól Herczeg mesés szép leírásának gyönyörűségébe mélyedni.

Szabadalmazásra bejelentett szaktalálmányok.

Tellkamp Adolf fotokemikus Charlottenburgban. Eljárás fotomechanikai nyomóminták előállítására, a rajznak a nyomólemezzen levő fényérzékeny kromátrétegre való másolása, a meg nem világított, levő rajzot nem tartalmazó helyeknek kimosása által történő fejtehetőséget az így fejlesztett nyomólemeznek zsiros festékkel való belesztés s az így fejlesztett nyomólemez után valamely sűrű anyaggal, pl. tajtkó szerint a lemezt fejlesztés után valamely sűrű anyaggal, pl. tajtkó vagy horzszakóporral kezeljük, mely a fejlesztés alkalmával teljesen el nem távolított kromátréteget a meg nem világított helyeken mehanikailag ledörzsöli.

Dvorák Péter nyomdatulajdonos Bécsben. Készülék gyorsajtkóknál a papírosomó legfelső lapjának a többlettől való elválasztására és

A képek ilyen beragasztása mindenképp indokolatlan, mert csak nem akarja a kiadó, hogy ezek innét kitépessenek és berámáztassanak; ha pedig ezt nem akarja: úgy kellett volna beragasztatni, mintha az az illető helyre lett volna nyomtatva; mert hiszen nincsen szó a kötetben róla s így a közönség honnan tudja, hogy technikai okok kényszerűségéből készültek ezek külön papírosra.

Meg kell még említenem, hogy a Basch Árpád rajzolta illusztrációs iniciálék is alatta maradtak a célzott hatásnak, mert a százszorta nagyobb kezdő betűk üresek, vonásaik oly vékonyak, mint az utána következő, kapitálchent helyettesítő verzáloké és így képtelenek még ezek fölött is dominálni.

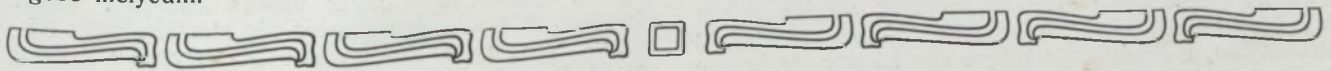
Régi tapasztalatom, hogy akármilyen nagy művészek tipográfiai célra szánt díszítő rajzát kritika nélkül elfogadni nem szabad, s az is, hogy ezek — épp a jobbjai — hálásan fogadnak ide vonatkozó instrukciót, mert tudják, hogy a hiányok nyomán kelt visszatetszés az ő rovásukra megy.

Ép így kitapasztaltam, hogy a szedő mindig csak szedő marad s ha bármily ügyes is: az alkotás hevében elfogja az egyszeri barkácsoló föllengzése, aki amidőn a kapu bálványára fölilleszté a saját esztergálya és zöldre festette gömböt: isteni ihlettség-megszállottan nézett fel reá, felkiáltván, hogy „sok egy embertől!”

Ezért jó a szedő urak munkáit oly indifferens vezető bírálata alá bocsátani, akit nem vakít el a teremtő szellem entuziazmusa!

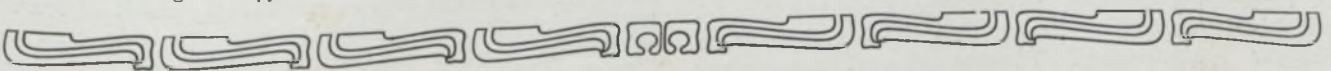
E bírálat egyébként csak a szakemberek számára íratott, mert a nagyközönség bizonyára nem fog semmi kivetni valót lenni e pazar fényű kötetben s ha az általam különösen kifogásolt kacskaringók izgatják és figyelmét zavarják is: nem fogja okát adni tudni, s vagy azt hiszi, hogy rosszul aludt az éjjel, vagy valami közelre eső váltó lejáratainak fogja állapotát betudni.

S ezt nevezik husvétii ajándéknak?! *Kner Izidor.*

főlemelésére. Ragasztó anyaggal bevont vagy pneumatikus henger tetszőleges szerkezettel a papírosomóra le- és arról ismét felfelé elmozgattatik és e közben a hozzátapadó felső papíroslapokat fel-emeli, melyet aztán a hengerről ütköző lécc választ le; a ragasztó anyaggal bevont vagy pneumatikus hengert más, a papíros megfogására alkalmas szerkezet is helyettesítheti.

Fischer Gusztáv gépgyáros Berlinben. Eljárás nyomtatóformák galvanoplasztikai másolására való matricák előállítására. A nyomtató formáknak lágy fémből készült lemezekbe való besajtolása a találmány szerint általában könnyítette meg, hogy a fémlamezek hátsó lapja nagyobb engedékenység elérése végett tetszőleges alakú mélyítésekkel vagy vágatokkal van ellátva.

Mellékletünk.

E havi mellékletünk a szaktanfolyam kísérleti nyomdájában készült Mitterszky József és ifj. Aigner Antal szaktársaink felügyelete alatt. A szedésszabók ketteje a számlák, memorandumok és hasonló nyomtatványokról szóló előadások során, a másik kettő a meghívó- és táncrendfélék ismertetésével kapcsolatosan készült. Az alapnyomatú lemezek vésése Aigner szaktársunk munkája. A fölhasznált betűfajták valamennyie (antiqua,

kurzív és félkövér Romana, széles Grottesque és Mediaeval-Kalligraphie) az Első Magyar Betűöntőde Részvénytársaság gyártmánya; a díszítő darabokat pedig — kivéve az egyik táncrend fölött látható szecessziós női figurát, amely a bécsi Karl Brendler & Söhne betűöntő cég készítménye — a budapesti Fischer és Mika betűöntőtől kaptuk. A táncrend körül levő dísznek különben „Royal-körzet” a neve.

Vegyes közlemények.

A Könyvnyomdászok Szakköre jövő évi tanfolyamainak előkészítése megkezdődött. Fölkérjük mindama szakértésünket, akik a tanfolyamokon előadóképpen részt óhajtanak venni, s kérdő-ívet véletlenül nem kaptak, hogy e kérésüket a tanfolyamok vezetőjével, Novák Lászlóval (V, Hold-utca 7) közöljék. Előadókknak, különleges tárgyú kurzusoknak ajánlását különben szívesen vesszük Szakkörünk bármelyik tagjától is.

Szakkörünk legutóbbi kiállításából kifolyólag Spitz Adolf szakértésünket, a Rigler-nyomda mester-szedőjét, az Országos Iparegyesület ezüst dísz-éremmel tüntette ki.

Cégváltozás. A székelyudvarhelyi Betegh Pál cégbe társtagokul két kitűnő szakember lépett be, köztük a Budapesten is előnyösen ismert Neményi Vince szakértésünk. A nyomdát, amelynek eddig is elég jó hírneve volt, újra felszerelték és tetemesen megnagyobbították.

A szekszárdi könyvnyomdászok — fölbuzdulva a Szakkör eddig elért sikerein — elhatározták, hogy szaktanfolyamot létesítenek. Természetesen távol állanak attól, hogy oly nagy apparátussal működjenek, mint az a Szakkörnek módjában van. A rajz tanítására Ács Lipót főgimnáziumi tanár vállalkozott, ki eddig már sikerrel foglalkozott a könnyű nyomdai ornamentikával és a magyar stíl kultiválásával is szép eredményeket ért el. A Mäser-lemezbe való vésést Kálmán Sándor szakértés tanítja, míg a szedéstről, illetve a nyomdászatról általánosságban Káhn Sándor úr, a Molnár-nyomda művezetője tart előadásokat. Említésre méltó, hogy Molnár Mór szekszárdi könyvnyomda-tulajdonos a szaktanfolyamra szükséges Mäser-lemezeket és eszközöket díjtalanul följárította.

Az Első Magyar Betűöntőde Részvénytársaság ismét egy füzetet adott ki újdonságairól. A füzet magában foglalja a „Monarchia“ díszbetűt hét fokozatban, a félkövér „Monarchia“-t 11 fokozatban, a „Monarchia“ körzetet összes darabjaival és mindjárt alkalmazásban is; bemutatja továbbá a divatos Etienne betűfajt 8 fokozatban, a divatos Grotesque és félkövér Grotesque betűket 8–8 fokozatban, végül a „Regulus“ körzetet. Minden egyes újdonság magán viseli a gondos, tiszta metszés és kivitel bélyegét; különösen szépek az Etienne és Grotesque betűk, melyek bizonyára nagy elterjedésben fognak részesülni.

A Magyar Iparművészet most megjelent májusi számában jeles műtörténészünk Divald Kornél kilenc ívre terjedő s mintegy száz képet magában foglaló érdekes cikkben ismerteti Sáros vármegye szövítt emlékeit, amelyeket ő maga gyűjtött a Sárosvármegyei Múzeum számára. A széleskörű szak- és történelmi tudással megírt tanulmány Sáros vármegye mult kulturális állapotára is részletesen kiterjed, amelyeknek Divald a legalaposabb ismerője. — Ezenkívül Cziger Győzőnek, a Magyar Iparművészeti Társulat elhunyt alelnökének munkásságát méltatja a füzet, s a szokott gonddal szerkesztett rovatai az iparművészet körében felmerült minden jelentősebb mozzanatról is beszámolnak. Az Iparművészeti Társulat tagjai a folyóiratot 10 korona évi tagsági díj ellenében ingyen kapják. Előfizetési díja is 10 korona.

Korrektúra-levonó gépeket szállít kétféle nagyságban, kifogástalan kivitelben és a lehető legolcsóbban a *Josef Anger & Söhne* cég gépgyára és vasöntődéje: Bécs-Hernals, Hauptstrasse 122.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársaság harminchetedik évi közgyűlésén *Emich* Gusztáv udvari tanácsos elnöklete alatt tizenhat részvényes jelent meg, négyezerötvenkilenc részvény képviselőjében. A jegyzőkönyv hitelesítésére Dárday Sándor és Földiák Vilmos részvényeseket kérték fel. Az igazgatósági jelentés kiemeli, hogy a vállalat üzletmenete állandó fejlődést mutat. A nyereség 212,750 korona 21 fillér, melyből 80.000 koronát leírásokra fordítanak, 21.000 koronát a tartalékalap javadalmazására, 15.000 koronát külön tartalékalapba helyeznek egy önálló villamos áramfejlesztő telep berendezési költségeinek részbeni fedezésére. A részvényesek között 65.000 koronát osztanak ki ötszázalékos osztalék gyanánt s a jutalék levonása után fennmaradó 25.635 korona 21 fillért új számlára írják át. A közgyűlés tudomásul vette a jelentést és zárószám-adást és megadta a felmentvényt úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelő bizottságnak. A részvények szelvényeit 11-étől kezdve váltják be a társaság főpénztáránál és a Hazai Bank főpénztáránál.

Kner Vilmos budapesti könyvkötő-mester — aki különben fivére a gyomai neves nyomdatulajdonos Kner Izidor — méltó föltűnést kelt utóbbi időben exportra került divatdobozzaival, annyira, hogy felkötötte a benünket rendesen lelkisínylő Bécs féltékenységét is. Egy bécsi szaklap ugyanis megemlékezvén a lipcsei Messe tavalyi kiállításáról, többek között így ír: „A szomszéd Magyarországon ipar van keletkezében, még pedig olyan mértékben, hogy kihatását mihamar, sajnos, mi is meg fogjuk érezni. Egyenesen megszegyenítő, hogy odaát máris van olyan iparág, amilyen Ausztriában még nem létezik és olyan árút termel, melyet mi még nemrég Németországból hozattunk és most a mi „ipar-államunkat“ túlszárnyalta az „agrár állam“ Magyarország. A tavalyi lipcsei Messe kiállításán általános feltűnést keltett egy szekrény díszdobozokkal és mennyire csodálkoztam, amikor azon „Kner Vilmos Budapest“ céget olvastam. Micsoda, egy magyar cég kimerészkedik Németországba, a díszdobozgyártás fő fészkebe? És hol marad Ausztria, hol marad Bécs, az a város, melyről azt állítják, hogy a jó ízlés hazája, miért nem találkozott ott senki, aki ezen ipart felkarolja? A statisztika kimutatja, hogy az elmúlt évben Ausztriában 1348 mm. „finom kartonnaget“ importáltak és a bécsi dobozkészítő iparosok ma is csak ott tartanak, ahol nagyapáink — csakhogy olcsóbban dolgoznak.“ — Részünkről csak örvendünk, ha egy szorgalmas rokon-szakmánkbeli munkálkodásával és igyekezetével kihívja a nagy, előrehaladott Bécs irigységét is; bár sok olyan vállalkozónk volna, aki észszerű vállalkozásaival míg egyrészt a magyar ipar tekintélyét emeli a külföld előtt, addig becsületes és érdem szerint megfizetett munkát ad ipari munkásainknak, kiknek nagy tömege ma még csak a mindennapi inséges megélhetésért küzdöködik.

Szili és Társa Budapesten, VIII. ker., Bérkocsis-utca 22. szám alatt fotocinkográfiai műintézetet nyitottak.

Beküldetett. *Egy élelmes fiú apjához — Gyomán.* A mult hóban e lap hasábjain közzétett közleményre vonatkozólag engedje meg, hogy két levelet bocsássak rendelkezésére; az abban foglalt nyilatkozatok teljesen megvilágítják az ügy valódi állását: „Tek. Mäser J. urnak Lipcse. Mult év november havában voltam oly bátor b. címére többféle nyomtatványt bírálat végett beküldeni és valóban kellemesen érintett engem a Typ. Jahrb. utolsó száma, amelyben olvastam, hogy főnököm

szés szerinti papiroson készülhetne. Az e célra felhasznált papírost, a „normális“ aktapapíros mintájára, hatóságilag ellenőrzött külön vizsgéggel kellene ellátni s a költség-többlet a jobb minőségű példányok árának rendszabályokhoz kötött fölemelésével volna fedezhető.

Művészi kivitelű védjegyek. A Védjegy-Értesítőben föltüntetett védjegyek most a szabadalmi hivatal védjegyügyi osztályában színes kiállításaikban megtekinthetők és tanulmányozhatók. A napi lapok ez alkalommal a hazai művészek figyelmét művészi kivitelű, főleg jellegzetes és eredeti védjegyek tervezésére hívták föl. A Szabadalmi Közlöny most közhírré teszi, hogy amennyiben valaki a védjegyek tanulmányozásával kívánna foglalkozni, az összes angol, francia, német stb. védjegyek leírásai is tanulmányozhatók a szabadalmi hivatal védjegyügyi osztályában.

Szenzációs találmány. Az Amerikából érkező hírek szerint megint új találmánnyal leszünk gazdagabbak. Arról van szó, hogy jövőben a telefonbeszélgetéseknél nemcsak a hangot lehet hallani, hanem a beszélgetők láthatják is egymást. Fowler amerikai technikus az új telefon feltalálója, aki már huszonöt év óta foglalkozik az eszmével és azt mondja, hogy a most használatos beszélő-készülékek is használhatók az új telefonhoz, csak egy nagyító lencsét kell rá alkalmazni.

A festék átnyomódása. A frissen nyomtatott festék „lehúzódsát“ finomabb munkáknál általában úgy igyekeznek meggátolni, hogy makulatura-íveket raknak a sajtóból kikerülő ívek közé. Könyvek nyomtatásakor ezt fölöslegesnek tartják, úgy okoskodva, hogy a könyvpapíros amúgy is gyorsan felszívja a festéket. De hogy e felfogás nem mindig helyes: arra kitűnő példát mond el most egyik német laptársunk. A mult hetekben történt egy főképp könyvek nyomtatására berendezett német nyomdában: Szombaton délután a gépmester beemelte az 5000-példányos könyvnek egyik ívét, s estélig tökéletesen előkészítette azt a nyomtatásra. Hétfőig azonban olyan hidegre fordult az idő, s a nyomda hőmérséke is annyira lehült, hogy a nyomtatást sehogy sem lehetett megkezdeni. De mert a munka sürgős volt: kapta magát a gépmester, s hirtelenében úgy befűtött, hogy egyszeriben tropikus hőség lett a nyomdában. A nyomtatást megkezdve, az kifogástalanul ment, s lehúzódsának nyoma sem volt. Mikorra azonban az egész ötezeres példányszámot kinyomtatták, s az ívek már a könyvkötőnél voltak, kitént, hogy közben a festék még jobban fölengedett, s egyszersmind át is nyomódott egyik ivről a másikra. Több mint 2000 ívet kellett e miatt a nyomdásznak eldobnia.

Szerbiából. Ebben az operette-királyságban a lehető legrosszabbak most a nyomdászati viszonyok. Amióta a Sándor királyt elpusztító tisztek mindenhatóvá lettek, a cenzura szinte őrjöngve féktelenkedik. Az ellenzéki újságokat úgyszólván napról-napra lefoglalják, s egyik-másik nyomdában csendőröket állítottak a nyomtatógépek mellé, akik nagy szakértelemmel ellenőrzik, hogy csakis „gut gesinnt“ nyomtatvány kerülhessen ki a sajtóból. Különben drasztikusabb eszközöket sem igen vetnek meg a hatalmon levők. A multkor éjszakának idején vagy 15 álarcos ember tört be az ellenzéki Narodni List nyomdájába, megfutamtotta a személyzetet s tört-zúzott mindent, ami csak a kezeügyébe került. A szerkesztő azóta puskával meg revolverekkel fegyverezte föl a lap munkásait. — A szerb nyomdászok egyesületének most 210 tagja van, s számukra a közel jövőben valószínűleg szaklapot fognak indítani.

Németországból. A német árszabályügyi hivatal a következő fölhívást közölteti most az összes szaklapok-

ban s az egyéb újságok nagy részében is: „Közeledik az iskolai esztendő vége s a szülőknek nem csekély gondot okoz, hogy fiaikat olyan mesterségre adják, amely őket később családi tűzhely alapítására, s nemzetük meg családjuk iránti kötelességeik lerovására képesekké tegye. Különösen két dolgot kell a szülőknek jól megfontolniok, mielőtt fiukat valahová inasnak adják: a) megvannak-e az illető tanítómester műhelyében azok a föltételek, amelyek a fiú alapos és szakszerű kitanulását biztosíthatják? b) lehet-e az illető műhelyben való kitanulásnak bizonyos ajánló hatása az ott tanuló fiú későbbi segédi életére nézve? Az első kérdésre az a feleletünk, hogy alapos és szakszerű tanulásról csak olyan műhelyben lehet szó, ahol a segédek és inasok száma között megvan a bizonyos észszerű arány, vagyis ahol kellő számmal vannak olyan gyakoroltabb erők is, akik az inast tanulásában segítik, útba igazítják. Ahol az inasok száma nagyobb, mint a segédeké, vagy különösen ahol kizárólag inasokkal dolgoztatnak: az úgynevezett tanítómesternek kétségtelenül csak az lehet a célja, hogy inasainak zsenge munkaerőjét mentől hamarabb és a lehető legnagyobb mértékben kihasználja s az egyoldalúan, tökéletlenül kiképezett fiatal embert fölszabadulása után elbocsátva, újra inast fogadjon a helyébe. Hogy ez erkölcsstelen rendszer a könyvnyomdai ipartól távoltartassék, a német birodalom könyvnyomtató mestereinek és segédeinek majdnem valamennyie összefogott, s elhatározta, hogy a jobb fajta üzemekben jövőre csak olyan könyvnyomdák kitanultjai vehetők föl, amelyek a) az árszabályügyi hivatalnál írásban kötelezték magukat a nyomdász-árszabály megfizetésére; és b) amelyeknél az inasok száma az árszabályban foglalt skála tételeit nem lépi túl. A szülőknek és gyámoknak tehát fontos érdekük, s egyszersmind természetes kötelességük lesz a jövőben, hogy mielőtt fiukat nyomdász-inasnak adnák: a kérdésbe jövő nyomdákrol a nyomdászok árszabályügyi hivatalától a szükséges fölvilágosítást kikérjék.“

Orosországból. Ebben a most sok viszontagságot ért birodalomban 2741 volt a könyvnyomdák száma január 1-én, a finnországi nyomdákat nem számítva. Könyvkereskedés ugyanekkor 3775, zenemű-kereskedés pedig 383 volt. — Az árszabálymozgalmak még mindig tartanak s a szedők a legtöbb városban kivívták már a 8¹/₂—9 órás munkanapot és 15—25%-os bérjavítást. Különös dolog, hogy Rigát kivéve mindenütt csak szedők csinálják a mozgalmat s az új árszabályokban pusztán csak örölk van szó. De könnyen megértjük mindezt, ha tudjuk, hogy miképpen nevelődnek Orosországbán a gépmesterek. Fölvesznek valamely — igen sokszor analfabéta — munkás-embert segédmunkásnak, s oda ültetik a kirakó-asztal mellé, hogy vigyázzon a „spiszre“. Ha jól viseli magát: idővel előléptetik berakóvá. Még későbbben a munkaköre tágulni kezd, s apródonkint az egyengetést is reábizzák. Ekkor már „egyengető-berakó“ a titulusa, s ha a körülmények kedveznek néki: analfabétasága dacára is egy-kettőre megkapja a gépmesteri címet. Hogy az orosz szedő nem igen akar közösséget vállalni az ottani „gépmester“-rel, s hogy egyáltalában csak amúgy félvállról néz rája: annak a most ismeretett tanulási rendszer az oka.

Utcai nyomdászok. Érdekes alakja Páris, London, Berlin utcáinak a házaló nyomdász. Kétkerekű taligán egy kis Boston-gépet tol maga előtt, s rajta a járőkelőknek névjegyet s köszöntő kártyát nyomtat. Ezek a vándor nyomdák különösen a munkásnegyedekben az utca-sarkokon tanyáznak s állandóan nagy vevőközönség veszi körül őket.

Fényes nyomás szatinált, színes papiroson elég nehéz dolog, de bármely színű legközönségesebb festékekkel is fényessé, tündöklővé tehetjük a nyomást, ha a festékválóban levő festékhez kis adag szárító kencét és huszadrésznyi legközönségesebb, vékony kopállakkot keverünk. A festékválóban tett kísérlet minden bizonynyal eredményre vezet, de a hatást csak egy negyedóra lefolyása után észlelhetjük. Eleinte homályos, megtört a nyomás, de minél tovább szárad a nyomtatvány, annál erőteljesebbé válik a nyomás fénye.

Az ultramarinfesték jó eldörzsölésére nem mindig elegendő a kence egyedüli hozzátétele. Helyesebb a száraz festéket, mielőtt tiszta fehér kencével keverjük,

a kövön előbb tojásfehérjével kellő módon megtörni. Egy másik eljárás szerint teljesen mellőzzük a kencét s helyette kopaiva-balzsamot és erős terpentin-keveréket használunk. Gondosan kell történni azonban a szét-dörzsölésnek.

Amerikából. A New York Times mostanában hurcolkodott át 31-emeletes új palotájába. Ennek a magossága 160 méter, de a szélessége mindössze csak 20 méter. — A saintlouisi kiállításon egy igen apró könyvet is kiállítottak. Akkora az egész, mint a mi tizfilleres levélbélyegünk, a szélessége pedig 6 milliméter. Fotográfiai úton készült szótár ez a „mű“, s vezérszavainak a száma 16,000.

Budapesten és egész Magyarországon

lévő számos tisztelt üzletfeleimet kérem, hogy kérdezősködéseiteket és egyéb levelezéseiket egyelőre direkt hozzám méltóztatssanak intézni.

Gépgyár

Karl Krause

Leipzig

Hivatalos rész.

Választmányi ülés 1905. évi május 15-én.

Jelen vannak: Tanay József elnök, Löwy Salamon II. alelnök, Morócz Jenő I. titkár, Prüner Arnold II. titkár, Bozsik István pénztáros, Schornstein Jakab ellenőr, Boros Dezső II. leltáros, ifj. Aigner Antal, Bán Imre, Gyöngyösi Sándor, Kohn Sándor, Kún Kornél, Novák Alajos, Sarlós Lajos, Stefáni József és Spitz Adolf választmányi tagok, továbbá Novák László, a szaktanfolyam vezetője. Igazolva távol: Mitterszky József I. alelnök, Hahn Mór I. leltáros, Horváth Alajos, László Dezső, Radnai Mihály és Radnai Vilmos választmányi tagok.

Tanay József elnök az ülést megnyitván, a mult ülés jegyzőkönyvét felolvastatik és Kohn Sándor és Spitz Adolf által hitelesítettik.

Elnök felolvassa Horváth Alajos levelét, melyben nevezett betegsége folytán választmányi tagsági állásáról lemond. Tekintettel arra, hogy Horváth Alajos évek során keresztül nagy buzgalommal működött a Kör érdekében, elnök indítványára a választmány a lemondást nem fogadja el s Horváth Alajost felgyógyulásáig igazolva távol levőnek tekinti.

A szakbizottság javaslatára a választmány elfogadja, hogy az Évkönyv a jövőben a szerkesztő által megjelölt nagyobb formátumban 1200 példányban jelenjék meg. Tekintettel a dúsabb tartalomra és a nagyobb alakkal járó többkiadásra, az Évkönyv előfizetési ára 1 K 70 fillérben lett megállapítva, megjelenés után pedig 2 koronában. Az ügyneve ettől tanoncpéldányok elárúsítását a választmány beszünteti s kimondja, hogy az Évkönyvnek november hó első felében okvetlenül meg kell jelenie.

Bozsik István pénztáros betérjeszti az április hóról szóló pénztári jelentést és a tagsági forgalomról szóló kimutatást. A jelentéseket Schornstein Jakab felszólalása után a választmány tudomásul veszi.

A választmány megbizzza elnököt és I. titkárt, hogy a szaktanfolyam támogatása érdekében a kereskedelmi miniszteriumhoz, valamint a főnökegyesülethez a Kör nevében minél előbb kérvényt intézenek. Ezzel kapcsolatban Novák László jelentése a szaktanfolyamról tudomásul vétetik.

Elnök jövő havi választmányi ülést június 14-ére tűzi ki és az ülést berekeszti.

Morócz Jenő

I. titkár.

Tagsági forgalom 1905 április hóban. Beléptek a Körbe: Erdei Ferenc (Gyoma), Gábel Gyula, Bon László, Schäffer Aladár, Wojnár János (Pesti részv.), Krulich József (Székesfőv.), Stern Lajos (Korvin), Krémer Ármin (Poporul Román), Gráber Ödön, Hickl József, Hipper Sándor, Illovszky Izidor, Kapoun János, Litoschek Bálint, Plökl Antal, Salamon Manó, Sommer Ármin, Tischler Antal (Franklin). — A hó végén 11 tb. és 591 rendes, összesen 601 tag.

Körünk megkeresésére a Fővárosi nyári színház (igazgató Vidor Pál), valamint a Városligeti nyári színház (igazgató Krecsányi Ignác) az alábbi kedvezményes helyárokat engedélyezte Körünk tagjai, illetve családtagjai részére:

I. Fővárosi nyári színház (Krisztinaváros):

Nagy páholy	8 kor. — fil.	Körszék (I. r.)	80 fil.
Zsölyeszék	1 " 80 "	(II. r.)	60 "
I. rendű zártzék	1 " 40 "	Karzati zártzék I. sor	80 "
II. " " " "	1 " 10 "	" " II. " "	70 "

II. Városligeti nyári színház:

Földszinti páholy	8 kor. — fil.	Földsz. old. sz. II. s. — kor.	60 fil.
I. emeleti " " " "	6 " — "	I. em. erkély 1-ső sor	1 " 10 "
I. rendű zsölye	1 " 80 "	I. " " " többi sor	70 "
II. " " " " "	1 " 40 "	I. " " " zártzék	60 "
Földsz. oldalsz. I. s. — " "	80 "	II. " erkély I. sor	70 "

E jegyek váltásához szükséges utalványok ünnepe és vasárnap is érvényesek s a budai szinkörhöz darabonként 4 fillérért, a városligetihez darabonként 2 fillérért kaphatók az Athenaeum (Lenkey Alajos), Bpesti Hirlap (Bán Imre), Franklin (Boros Dezső), Pallas (Einöder Antal) és Pesti részv.-nyomdákban (Harsányi János), az anyaegetben Novitzky N. Lászlónál, továbbá Bozsik István szakköri pénztárosnál, valamint a körhelyiségben Gál pénzbeszedőnél.

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest IV, Ujvilág-utca 2, a Kossuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek készítésénél a következő kedvezményeket adja:

6 db. vizit fénykép	6 K, 12 db.	10 K.
6 " kis Makart	14 " 12 "	24 "
6 " kabinet	16 " 12 "	26 "
6 " Makart	20 " 12 "	36 "

Amidőn e kedvezményt Körünk tagjainak figyelmébe ajánljuk, egyben tudomásul adjuk, hogy a tagság mindenkor az utolsó havi nyugtával igazolandó.

Németh Ferenc fényképész (IX, Bokréta-utca 23. sz.) a következő igen mérsékelt árban készít fényképeket a Szakkör tagjai és családjai részére:

Vizit-fénykép	6 db.	5 K,	12 db.	8 K.
Kis Makart	6 "	9 "	12 "	14 "
Kabinet	6 "	10 "	12 "	18 "
Makart	6 "	15 "	12 "	26 "

Megrendelés alkalmával mindig az utolsó havi nyugtával kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindennemű kondícióváltást, úgy az abba való be-, mint ki-lépést haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik: VIII, Röck-Szilárd-utca 30, I, 11), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlap.

Felelős szerkesztő *Tanay József.* * Főmunkatárs *Novák László.*
Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre.

ELSŐ SZEDŐ, ki a szedés minden ágában kellő jártassággal bír és a nyomda vezetéséhez ért, azonnali felvételre kerestetik. Csakis olyan erőre reflektáltak, ki már hasonló minőségben alkalmazva volt. — *Gansel Lipót* könyvnyomdája, Trencsén.

Betű- és Tömöntöde.

**FISCHER
ÉS MIKA**

Budapest VI, Révay-utca 6. sz.

A legkülönbélebb célszerű és divatos **könyv- és címbetűkből**

nagy választékot tart. Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat, a leggyorsabban készítve és a legjobb minőségben kiállítva. Ajánlja szabadalm. **nyomdai vonalzó-berendezését** táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 K.

ELVÁLLAL IGEN JUTÁNYOS ÁRON
EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEKET.

**Josef Anger
& Söhne**
Gépgyár és
vasöntöde

WIEN-HERNALS,
Hauptstrasse 122.

Szállít legujabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési föltételekkel.

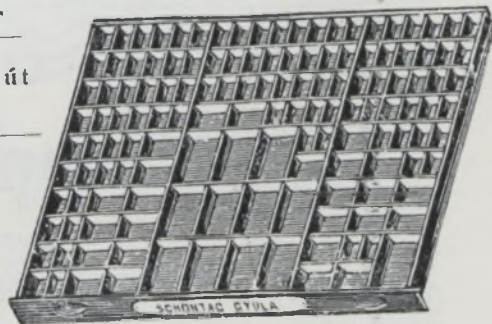
SCHÖNTAG GYULA
szakasztalos

BUDAPEST

VI, Váci-körút
51. szám.

Kis antika-
szekrény 3 frt.
Nagy szekrény
4 frt.

*
Árjegyzék ingyen
és bérmentve.

Buch- u. Steindruck-Farben-Fabrik

KAST & EHINGER
G. m. b. H.

STUTTGART.

! Nagy díj !

KAST & EHINGER
G. m. b. H.

világhírű gyártmányai a
st.-louisi világkiállításon
a legmagasabb díjjal
lettek kitüntetve. o o o o

Képviseelő Ausztria-Magyarorsz. részére:

Carminé Hugó
Budapest, Bécs, Prága.

Könyv- és könyomdai
festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:
BUDAPEST
VI, Teréz-körút 21. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

Hengeranyag- és kence-gyár.

TELEFON 483

DRMOS GUSTAV
UTÓDAI

FRÄNKEL ÉS KÖNIG

PHOTOCINKOGRAPHIAI MŰINTÉZET
BUDAPEST, VII. AKÁCSFA-UTCA 47

MINDENMŰ KÉPES
NYOMTATVÁNYOKHOZ
A LEGJOBB KIVITELBEN

LICHÉK

AUTOTYPIA ◊ CHROMOTYPIA
PHOTOTYPIA ◊ PHOTOLITO ◊
HÁZONKIVÜLI FELVÉTELEK.

Budapesti Gutenbergház

NÁDOR LAJOS

Budapest VIII. kerület, József-utca 56. szám.

A grafikai iparágak összes szükségleteinek raktára. Tömöntöde-berendezések, lyukasztó (perforáló) gépek, e. formazáró készülékek, nagy raktára.

Tömöntöde-berendezések, lyukasztó (perforáló) gépek, e. formazáró készülékek stb., stb.

Raktár használt gépekben, melyek saját műhelyünkben teljesen rekonstruáltak. Teljes nyomdaberendezések is szállítanak.

KÉPVISELETEK: Berger és Wirth lipcei festékgyár; Magyar gyors-sajtó-gyár (Kaiser L. Fiai); Faber és Schleicher könyomdai gépgyára, Hogenforst A. gép- és szerszámgyára képviselői.

TELEFON 54-48.

MAGYAR NYOMDÁSOK ÉVKÖNYVE

SZERKESZTŐK

NOVÁK LÁSZLÓ — LÁSZLÓ DEZSŐ

KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRE

1905

HUSZADIK ÉVFOLYAM

Karácsonykor jelent meg rendkívül díszes kiállításban, 12 műmelléklettel, s jelentékenyen bővített tartalommal. Ára Budapesten 1 K 40 f; vidékre 1 K 64 f, ajánlott küldéssel 2 K.

Megrendelhető a Grafikai Szemle kiadóhivatalában, Budapest V, Hold-utca 7. sz.

BERTHOLD H.

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS
BETŰÖNTŐDE RESZV.-TÁRS.

BERLIN

Fióköntődék Szt. Pétervár, Moszkva
és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet-
és betűujdonságokból, rézléniákból,
vignettákból és a t. ▽ Legnagyobb
választék orosz betűkből. ▽ Teljes
nyomdai berendezések gépekkel és
segédeszközökkel. ▽ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

PUSZTAFI ÉS TÁRSA

Budapest V, Pannónia-u. 2/b

a kik mintákkal
és ajánlatokkal
szolgálnak.

Első magyar könyv- és könyomdai
festék- és hengeranyag-gyár.

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

SZÁMOS
KITŰNTETÉS.

„PATENT“ gelatin-
hengeranyag.

GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST

IX, Márton-utca 19.

Újság-, mű-, illusztráció- és
díszmű- és mindenféle szí-
nes festékek, valamennyi
grafikai iparág részére. ▽
SZEDŐSORZÓ, igazítható
feszítővel, szab. saját találm.

47.004. és 53.406. sz. magy.-oszl. szabad.

TÁVBESZÉLŐ
56—64. SZ.

KENCÉK és
BRONZOK.

KOBLINGER & GYULA

Fotokemigráfiai Műintézete

BUDAPESTEN

VII, Csengery-utca 22. sz.

Készít

KLISÉKET

művek, folyóiratok, árjegyzé-
kek, hirdetések részére. Tervek
fotolitográfiailag sokszorosít-
tatnak. ♣♣♣♣♣♣♣♣♣♣

TELEFON 14—61.

Alapítottat 1892.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Sólyom-utca 13.

CARMINE HUGO

GÉP- ÉS
SZERSZÁMGYÁRA

Budapest VI, Király-u. 26.

Főüzlet és gyár:

Bécs VII, Burggasse 90.

**A GRAFIKAI IPARÁGAK ÖSSZES
SZÜKSÉGLETEINEK RAKTÁRA.**

Képviselője: König és Bauer, Würzburg;
Hugo Koch és August Fomm, Lipcse
cégeknek.

Nyomdafestékek, kencék és
hengeranyagok nagy raktára

Kast és Ehinger

G. m. b. H. stuttgarti és
feuerbachi gyáraiból.

Alapítottat 1878-ban.

Telefonszám 14—16.

A párisi kiállításon grand prix-vel
és két aranyéremmel, a st.-louisi
kiállításon nagy díjjal lett kitüntetve.

A KÖNYVNYOMTATÁS = SEGÉDESZKÖZEI =

úgy mint: különleges árak, csiptetők, betűsorzők, szedő-léniák, vésők, lemezkések, sormérők, egyengető ollók és kések, szedő-zubbonyok, gépmesteröltözékek, továbbá

NYOMDÁSZ- PIPERECIKKEK

mint nyakkendőtűk, gyűrűk, óraláncok és szivarszipkák, valamint söröskorsók és más e félek, megannyi nyomdász-címerrel, vagy Gutenberg-fejjel megrendelhetők

LIGETI JENŐ

Magyar Grafikus bizom. vállalatánál
Budapest VI, Izabella-u. 67.

C. Rüger

Leipzig

Rézléniagyár, bélyegző-
metszés, vésőintézet és
nyomdai kellékek gyára.

MAGYARORSZÁGI
VEZÉRKÉPVISELŐ:

KLEIN JÓZSEF

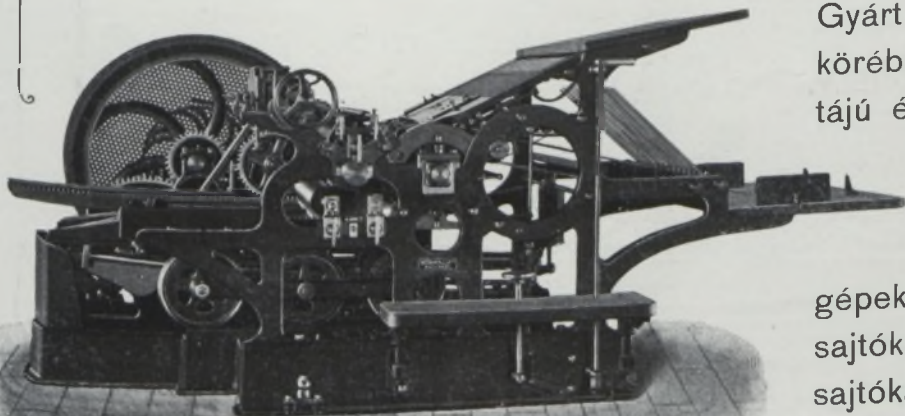
Budapest VI, Lovag-u. 2. sz.

Utóbbi teljes nyomdai és könyvkötészeli
berendezések szállítására is vállalkozik,
pontos teljesítést garantálva.

Magyarország egyedüli gyorsajtógyára.

Wörner J. és Társa

Budapesten.

Gyárt a sokszorosító ipar
körébe vágó mindenféle faj-
tájú és nagyságú gépet, és
pedig: könyvnyom-
dai gyorsajtókat,
körforgású nyomó-
gépeket, könyomdai gyors-
ajtókat s könyomdai kézi-
ajtókat, valamint különféle
könyvkötő-gépeket.

Telefon 23—70. sz.

ELSŐ MAGYAR

Telefon 23—70. sz.

BETŰÖNTÖDE

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST VI, Dessewffy-utca 32. szám.

Dús raktárt tart magyar, német, tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből, körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,

továbbá a legkülönbébb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből.

Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan foganatosítatnak.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS.

MEHANIKA MŰHELY.

GALVANOPLASZTIKA.

TÖMÖNTÖDE.

ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS.

RÉZLÉNIA-GYÁRTÁS.

!! UJDONSÁG !!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT CZETTEL és BENDT-
NER szabadalma. o

BRENDLER KÁROLY ÉS FIAI BÉCS

! Új amerikai papírvágó gép

„Heureka“

Rendkívül tartós és célszerű szerkezet!
Egyszerű kezelés!!

Ezen legújabb amerikai minták után szerkesztett papírvágó gép igen egyszerűen kezelhető és *rendkívül olcsó*. Mindazon papírvágó gépek között, melyek eddig könyvnyomdáknak, könyvkötészeknél vagy más vállalatoknál használtaknak, egyik sem nyújthatja azon technikai és gazdasági előnyöket, mint a mi legújabb papírvágógépünk *Heureka*.

Egyszerű!

Célszerű!

Olcsó!

Ezen alapelveket tartottuk a gép megszerkesztésénél mi is szem előtt.

Különleges technikai előnyei:

Nyugodtan álló keskenyvágó készülék, úgy alkalmazva, hogy azért bármily szélességekre is lehessen vágni. *Anélkül, hogy ehhez valami költséges és célszerűtlen külön álló készülék szükséges, 1 és fél cm. keskenységig absolut biztos és pontos eredmény érhető el. A mi keskenyvágó készülékünkkel a legkisebb papírmennyiség is vágható.*

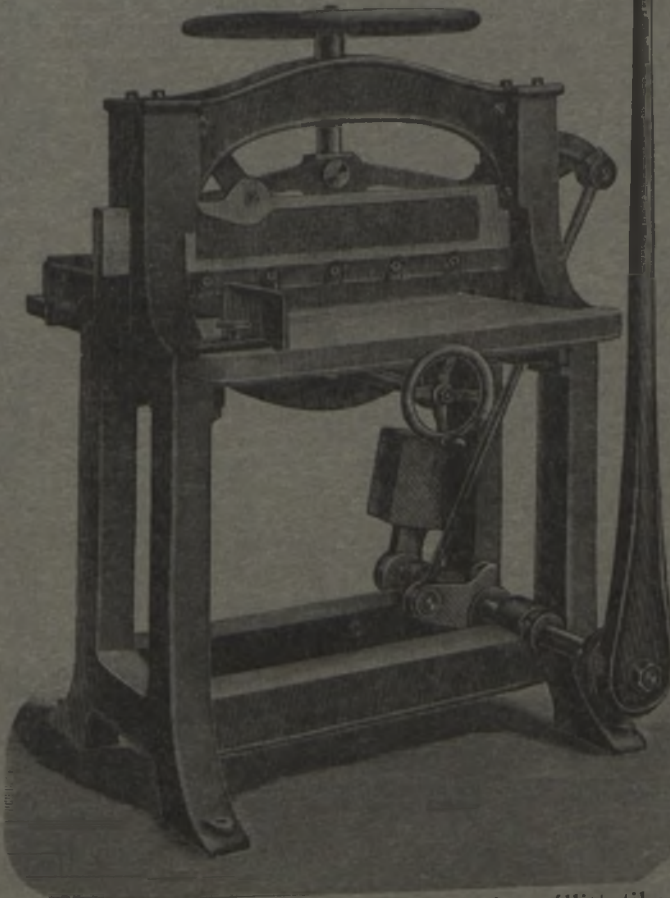
A **késbeállítás** ezen gépnél igen egyszerű módon, könnyen és *gyorsan* (két csavar segítségével) történik.

Az asztal erősen álló és kérjük megfigyelni:

Csak késállítás! Nem asztalállítás!

miáltal a ferde vágási felületek előfordulása lehetetlen. A gép hátsó szerkezetéről a jobb oldali rész (kb. egyharmad nagyság) igen

könnyen lecsavarható, ha hosszú szalagokat akarunk vágni, míg ellenben rövidebb vágási méretekhez a használandó, igazítható és a legkisebb ter

Gazdasági előnyök:

Minden gépnél a súly is fontos szerepet játszik. A mi papírvágógépünk, anélkül hogy ez a szerkezet erősségét befolyásolná, minden eddig létező ilyfajta gép között a *legcsekélyebb súlylyal bir* (csak 500 Kg.) és így bármely emeleten is elhelyezhető. A gépnek még egy fontos gazdasági előnye abban rejlik, hogy rendkívül egyszerű kezelése által rengeteg idő megtakaríthatunk és a keskenyvágó készülékkel bármily keskeny szalagok vágása is otthon eszközölhető.

A gépet 66 cm. vágási hosszúságra és 9.5 cm. késmagasságra építjük, mely méretek a mi tapasztalataink szerint legcélszerűbbek.

A géppel szállítatik: 2 drb öntött acél kés; 6 drb vágó lécs; 2 drb csavarkulcs; 1 darab olajozó.

Az ára felszerelve 720 kor.

Kedvezményes fizetési feltételek.

Magyarországi vezérképviselőt:

KLEIN JÓZSEF, BUDAPEST, VI, Lovag-utca 2. sz.

CS. KIR. UDV. BETÜÖNTÖDE

BRENDLER KÁROLY ÉS FIAI

FŐÜZLET: MILLERGASSE 23 :: BÉCS VI :: FIÓKÜZLET: BRUNN a. Geb.

TELJES NYOMDABERENDEZÉSEK A LEGELŐNYÖSEBB FELTÉTELEK MELLETT. ·· PRÓBALAPOKAT KIVÁNTATRA INGYEN

KIZÁRÓ ANYAG

Az árak párisi és Haase rendszerre, kor. értékben értendők.

Anyagtörzs	Kizárások		Quadrátok		Térzők	
	5-25 K	több	5-25 K	több	5-25 K	több
1 pont	—	—	4.—	3.75	3.—	2.90
1 és fél pont	—	—	3.25	3.—	2.40	2.30
2 pont	—	—	1.90	1.85	1.35	1.30
3 pont	—	—	1.70	1.65	1.30	1.25
4 pont	9.50	9.25	1.65	1.60	1.25	1.20
5 pont	4.75	4.70	1.45	1.40	1.20	1.15
6 pont	2.45	2.40	1.35	1.30	1.55	1.50
7 pont	2.15	2.10	1.35	1.30	1.50	1.45
8 pont	1.60	1.55	1.30	1.25	1.45	1.40
9 pont	1.55	1.50	1.25	1.20	1.40	1.35
10 pont	1.50	1.45	1.20	1.15	1.35	1.30
12 pont	1.45	1.40	1.15	1.10	1.25	1.20
Többi törzs	1.55	1.50	1.25	1.20	1.20	1.15
	Beosztva		Beosztva		Beosztva	
	1 p. négyzetig		2, 3, 4 cicerorig		8—24 cicerorig	

ÖRPÖTLŐK (Hohlstégek) 2, 3, 4 cic. szélességben és 8—24 cic. hosszúságban 5—25 kilóig kor. 1.15, 25 kilón felül kor. 1.10. Az árak különként és korona-értékben értendők. — 5 kilónál kevesebb kizáró-anyag rendelésénél különként 20 fill. többlet számítunk. A kizáró-anyag magasságai 51 vagy 54 pont, az ára azonban egyenlő. Rendelésnél kérjük a magasságot jelezni.

NAGY RAKTÁR. PONTOS, SZOLID ÖNTÉS. ANYAGUNK CSAK AMERIKAI KÜLÖNLEGESSÉGI GÉPEKEN LESZ ELŐÁLLITVA.

RÉZLÉNIAGYÁR

a legmodernebb segédeszközökkel berendezve úgy, hogy leg-
rövidebb idő alatt szállít: Táblázat-, Raster- és Kombinációs-
lineákat rézből és ólomból. Zárjeleket, íveket, köröket és
1 pontos kizáró-anyagot, Barock-lineákat és diszeket rézből.

BRENDLER KÁROLY ÉS FIAI, BÉCS
GALVANO-PLASZTIKA, TÖMÖNTÖDE, MECHANIKAI MŰHELY

VEZÉRKÉPVISELET MAGYARORSZÁG RÉSZÉRE:
KLEIN JÓZSEF :: BUDAPEST
TELEFON-SZ.: 71-56 NYOMDAI SZAKÜZLET VI., LOVAG-UTCA 2